

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Διπλωματική Εργασία

**Θέμα: « Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ».**

Επιμέλεια-Συγγραφή: Μαρία Βοργιά
Επιβλέπων Καθηγητής: Ηλίας Γ. Νικολόπουλος
Αθήνα, 2016

✓ **Ευχαριστίες**

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Νικολόπουλο Ηλία για την πολύτιμη βοήθεια του και καθοδήγηση καθώς και για την αμέριστη υπομονή που έδειξε όλο αυτό το χρονικό διάστημα εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Επίσης ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για την ηθική συμπαράσταση και την εμπύχωσή τους. Ο καθένας με το δικό του τρόπο βοήθησε στην υλοποίηση της παρούσας εργασίας.

Στον παππού μου

***Μη χάνεις το κουράγιο σου και την υπομονή σου,
αγώνα κίνεσαι σκληρό
και η νίκη είναι δική σου.***

Κατάλογος περιεχομένων

✓ **ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.**

✓ **ΕΙΣΑΓΩΓΗ.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

1.1 Τι εστί κοινοβουλευτικό σύστημα?

- i. Έννοια.
- ii. Ιστορική εξέλιξη-Το κοινοβουλευτικό σύστημα ανά τους αιώνες.

1.2 Η λειτουργία του Κοινοβουλευτικού Συστήματος.

1.3 Η Συνταγματική Κατοχύρωση του Κοινοβουλευτικού Συστήματος.

1.4 Το πολίτευμα σε συνάφεια με το κοινοβουλευτικό σύστημα.

1.5 Οι τρεις διαστάσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος.

- i. Διάκριση.
- ii. Ιστορική εμφάνιση.
- iii. Κοινοβουλευτική και εξωκοινοβουλευτική πλευρά του κοινοβουλευτικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

2.1 Τι εστί το ημιπροεδρικό σύστημα?

- i. Ιστορική εξέλιξη.
- ii. Έννοια.

2.2 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο ημιπροεδρικό σύστημα της Γαλλίας.

2.3 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο ημιπροεδρικό σύστημα της Κύπρου.

2.4 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο ημιπροεδρικό σύστημα της Ρωσίας.

2.5 Η Συνθήκη της Λισσαβόνας τόσο σε κοινοβουλευτικό όσο και σε ημιπροεδρικό σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο Κοινοβουλευτικό και στο Ημιπροεδρικό σύστημα.

3.1 Σύγκριση Κοινοβουλευτικού – Ημιπροεδρικού συστήματος.

3.2 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο Κοινοβουλευτικό και στο Ημιπροεδρικό σύστημα – Ιστορική Αναδρομή.

3.3 Οι Αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας στα δύο συστήματα.

3.4 Το ασυμβίβαστο του Προέδρου της Δημοκρατίας.

3.5 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στα δύο συστήματα.

3.6 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο κοινοβουλευτικό σύστημα: Ρυθμιστής του πολιτεύματος?

3.7 Το Κοινοβουλευτικό Σύστημα στην Ελλάδα: Σκέψεις σχετικές με τον χαρακτηρισμό του Προέδρου της Δημοκρατίας ως ρυθμιστή του Πολιτεύματος.

3.8 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο κοινοβουλευτικό σύστημα - Βασικές Αρμοδιότητες σύμφωνα με το Σύνταγμα.

3.9 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας σε μια ευρύτερη διεθνή προσέγγιση τόσο σε κοινοβουλευτικό όσο και σε ημιπροεδρικό σύστημα.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

✓ **ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Η παρούσα διπλωματική εργασία που διεξάγεται στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος Νομικός Πολιτισμός- Δημόσιο και Ιδιωτικό Δίκαιο του Παντείου Πανεπιστημίου ασχολείται με την θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας στα πλαίσια του Κοινοβουλευτικού και Ημιπροεδρικού συστήματος.

Σκοπός μου κατά τη διάρκεια της συγγραφής, δεν ήταν μόνο η ορθή και όσο το δυνατόν πληρέστερη ανάλυση του θέματος. Έγινε προσπάθεια, έτσι ώστε το περιεχόμενο της εργασίας να είναι κατανοητό και σαφές.

Ελπίζω το περιεχόμενο του να καλύπτει, όχι μόνο το εξεταζόμενο θέμα, αλλά να ανταποκρίνεται και στις απαιτήσεις των καθηγητών μου. Θα ήθελα εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ηλία Νικολόπουλο, για τη βοήθεια και τις χρήσιμες ιδέες του, που συνέβαλαν στην βελτίωση της εργασίας και χάριν στον οποίο ήμουν άρτια προετοιμασμένη για τη συγγραφή της.

Η εν λόγω εργασία διαχωρίζεται σχετικά, σε τρία βασικά κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται και αναλύεται η Έννοια και τα Χαρακτηριστικά του Κοινοβουλευτικού Συστήματος σε μια Χώρα, γίνεται μια ιστορική αναδρομή και εξετάζεται ο τρόπος Λειτουργίας του Κοινοβουλευτικού Συστήματος και η Σχέση Πολιτεύματος και Λειτουργίας του με βάση τους Νόμους που το διέπουν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο σχετικά, αναφέρεται στην Έννοια, τα Χαρακτηριστικά και στην Λειτουργία του Ημιπροεδρικού Συστήματος. Δεν θα μπορούσε να παραλειφθούν και τα χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών με Ημιπροεδρικό Σύστημα της Γαλλίας, της Κύπρου και της Ρωσίας, στα οποία επιχειρώ σε αυτό το κεφάλαιο μια μικρή ανάλυση.

Εν κατακλείδι, στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο η εργασία εστιάζεται στη σύγκριση Κοινοβουλευτικού – Ημιπροεδρικού συστήματος και κυρίως επισημαίνονται οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας στα συγκεκριμένα είδη Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού Συστήματος αλλά και το κατά πόσο ο χαρακτηρισμός ως “ ρυθμιστής του πολιτεύματος ” που αποδίδεται στο Πρόεδρο της Δημοκρατίας έχει εννοιολογικό πυρήνα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία χρειάστηκε, για την πλήρη παρουσίαση του θέματος, αρκετή προετοιμασία, μελέτη βιβλιογραφικών πηγών, συλλογή απαραίτητων δεδομένων, επεξεργασίας αυτών και κυρίως καλή οργάνωση.

Ως σημείο αφετηρίας της εργασίας μου αποτέλεσε η Συνθήκη του Μάαστριχ, η οποία εγκαίνιασε εν μέρει μια νέα εξέλιξη η οποία θέσπιζε την Ευρωπαϊκή Ένωση με μια εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας καθώς και με μία συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων της Κοινότητας.

Με αυτό το συγκεκριμένο θεμελιώδες βήμα, η Ευρώπη άρχισε ουσιαστικά να μπορεί να μετασχηματίζεται, εξελισσόμενη από μια οικονομική κοινότητα σε μια Πολιτική Ένωση. Επιπρόσθετα, η μεταρρύθμιση αυτή δημιούργησε τότε το «δρόμο» για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και το ευρώ και συνεπώς να συνδυάζει τα συστήματα Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού Συστήματος σε ένα Ευρωπαϊκό πεδίο.

Επίσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ η οποία υπογράφηκε το έτος 1997, εμβάθυνε σε μια ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και ως προς την λειτουργία των συστημάτων Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού Συστήματος, κυρίως βέβαια κατοχυρώνοντας τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δημιουργώντας έτσι τα πρώτα συστατικά μιας κοινής πολιτικής στον τομέα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης και εισάγοντας αντίστοιχα δύο νέους τομείς στο πεδίο των σχετικών κοινοτικών αρμοδιοτήτων. Επιπρόσθετα, προωθήθηκε η δρομολόγηση για τη μεταρρύθμιση των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και κυρίως με την ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην λειτουργία των συστημάτων Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού Συστήματος¹.

Τέλος, θα πρέπει επίσης να σημειωθεί πως, οι κύριες καινοτομίες που εισάγει η <<Συνταγματική Συνθήκη>> ως προς την λειτουργία των συστημάτων του Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού Συστήματος ενσωματώθηκαν σε τέσσερα κεφάλαια και τα οποία αναφέρονται ως εξής:

¹ Mikulas D., February 2007, University of Berlin, The Debate on the European Constitution

- ✚ Καθορισμός των στόχων και αξιών της Κοινότητας καθώς και των δικαιωμάτων των πολιτών χάρη στην ενσωμάτωση του *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Σύνταγμα*.
- ✚ Απόδοση της ενιαίας νομικής προσωπικότητας στην Ένωση με συγχώνευση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντίστοιχα
- ✚ Σταθερός και σαφής ορισμός των αρμοδιοτήτων με αποκλειστικές αρμοδιότητες, συντρέχουσες αρμοδιότητες και υποστηρικτικές αρμοδιότητες καθώς και της κατανομής τους μεταξύ των κρατών μελών και της Ένωσης.
- ✚ Εφαρμογή της ρήτρας εθελούσιας αποχώρησης, η οποία για πρώτη φορά, παρέχει σε κάποιο κράτος μέλος τη δυνατότητα να αποχωρήσει από την Ένωση μετά απο δημοψήφισμα των πολιτών σε κάθε χώρα.
- ✚ Σημαντική απλούστευση των μέσων της δράσης της Κοινότητας, μειώνοντας έτσι τον αριθμό τους από 15 σε 6 και απλούστευση της ορολογίας με ταυτόχρονη καθιέρωση των όρων «ευρωπαϊκοί νόμοι» και «ευρωπαϊκοί νόμοι-πλαίσια» αντίστοιχα.
- ✚ Σχετικός ορισμός βέβαια για πρώτη φορά των διαφόρων δημοκρατικών θεμελίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μεταξύ αυτών της ενιαίας συμμετοχικής δημοκρατίας αλλά και θέσπιση λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας, τα οποία αποτελούν σημαντικό βήμα και δικαίωμα των πολιτών για άμεση και αποτελεσματική διαδικασία λήψης αποφάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1 Τι εστί κοινοβουλευτικό σύστημα?

i. Έννοια

«Κοινοβουλευτικό σύστημα είναι το κυβερνητικό σύστημα κατά το οποίο η κυβέρνηση εξαρτάται από το κοινοβούλιο, δηλαδή αναδεικνύεται και διατηρείται από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, ελεγχόμενη κατά τη διάρκεια του βίου της από τη μειοψηφία». Το κοινοβουλευτικό σύστημα αποτελεί μορφή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Αυτό σημαίνει πως το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν είναι η αποκλειστική μορφή πολιτεύματος που εξειδικεύει τη δημοκρατική αρχή, δεν αποτελεί επομένως συστατικό στοιχείο της Δημοκρατίας.

Από τον παραπάνω ορισμό συνάγεται το συμπέρασμα ότι το κοινοβουλευτικό σύστημα συνιστά κυβερνητικό σύστημα, το οποίο διαφέρει βασικά από το προεδρικό. Χαρακτηριστικό του προεδρικού συστήματος, σε αντίθεση με το κοινοβουλευτικό, είναι η απόλυτη διάκριση των λειτουργιών. Δηλαδή, ο Πρόεδρος διορίζει και παύει ελεύθερα τους υπουργούς του, οι οποίοι δεν εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη της Βουλής. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τα αντιπροσωπευτικά σώματα, χωρίς ο Πρόεδρος να μπορεί να παρέμβει στο έργο τους ή να προβεί σε διάλυσή τους. Και στο προεδρικό σύστημα είναι αυτονόητο ότι τα αντιπροσωπευτικά σώματα ασκούν έλεγχο στην κυβέρνηση.

Η διαφορά μεταξύ προεδρικού και κοινοβουλευτικού συστήματος εντοπίζεται στο αποτέλεσμα της άσκησης των μέσων κοινοβουλευτικού ελέγχου στο προεδρικό σύστημα, όπου έχουμε απόλυτη διάκριση των λειτουργιών, η ευθύνη της κυβέρνησης δεν έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει σε παραίτησή της, ενώ στο κοινοβουλευτικό, όπου έχουμε διασταύρωση της νομοθετικής με την εκτελεστική λειτουργία, η ευθύνη της κυβέρνησης μπορεί να καταλήξει στην αναγκαστική παραίτησή της.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα αποτελεί έννοια στενότερη του κοινοβουλευτισμού, καθώς το «*κοινοβουλευτικό κυβερνητικό σύστημα*» (parlamentarisches Regierungssystem) είναι όρος με τον οποίο προσδιορίζεται συγκεκριμένη συνταγματική σχέση, ανάμεσα στο κοινοβούλιο και την κυβέρνηση. Κατά συνέπεια το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν ταυτίζεται με τον κοινοβουλευτισμό ως πολιτική θεωρία είναι μία μορφή οργάνωσης της σχέσης μεταξύ της κυβέρνησης και της Βουλής, ούτως ώστε η κυβέρνηση να εξαρτάται από το κοινοβούλιο. Στο κοινοβουλευτικό σύστημα η παραμονή της κυβέρνησης στην εξουσία εξαρτάται από την προς εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας του κοινοβουλίου προς αυτή. Η έκφραση της δυσπιστίας του κοινοβουλίου οδηγεί σε «πτώση» της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση είναι

υπεύθυνη ενώπιον του κοινοβουλίου, με την έννοια ότι τα μέλη της κυβέρνησης έχουν την υποχρέωση να λογοδοτούν στο κοινοβούλιο.²

Το κοινοβουλευτικό σύστημα περιλαμβάνει σύνολο συνταγματικών κανόνων, συνιστά δέσμη μερικότερων συνταγματικών αρχών. ,στόσο, ο κοινός παρονομαστής αυτών των μερικότερων αρχών είναι η εξάρτηση της κυβέρνησης από την εμπιστοσύνη της Βουλής. Η συγκεκριμένη «εξάρτηση», η «σχέση» Βουλής – κυβέρνησης, παρουσιάζεται με τρεις βασικές μορφές.

Πρώτα απ' όλα, αποτελεί σχέση που αναφέρεται στον έλεγχο της κυβέρνησης από τη Βουλή. Παράλληλα, είναι εξάρτηση που αφορά την ανάδειξη της κυβέρνησης στην εξουσία με την εμπιστοσύνη της Βουλής. Άρα, η συγκεκριμένη εξάρτηση έχει τρεις μερικότερες διαστάσεις: την ανάδειξη, τη διατήρηση και τον έλεγχο της κυβέρνησης, για τις οποίες θα γίνει εκτενής αναφορά στη συνέχεια. Η διαμάχη κοινοβουλευτισμού και μοναρχισμού είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του κοινοβουλευτικού συστήματος. Ο μονάρχης διατήρησε το δικαίωμα να διορίζει και να παύει την κυβέρνηση ελεύθερα, χωρίς κανένα περιορισμό. Όμως, η παραμονή της κυβέρνησης στην εξουσία εξαρτήθηκε από τη συγκατάθεση, την εμπιστοσύνη, με άλλα λόγια, του κοινοβουλίου. Το κοινοβούλιο, ταυτόχρονα, σαν ενότητα, απέκτησε το δικαίωμα του ελέγχου της κυβέρνησης. Με τη δημιουργία του κοινοβουλίου, οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι δεν ανέλαβαν την κυβερνητική εξουσία, η οποία διατηρήθηκε υπέρ του μονάρχη και της διοριζόμενης απ' αυτόν κυβέρνησης.

Η συνταγματικοπολιτική αντίθεση αρχηγού του κράτους – κοινοβουλίου συνιστά την έναρξη της εξήγησης της ουσίας του κοινοβουλευτικού συστήματος, το οποίο με την καθιέρωσή του οδήγησε βαθμιαία σε δημοκρατικότερες μορφές κυβέρνησης. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός πως αυτή η συνταγματικοπολιτική αντίθεση αποτέλεσε χαρακτηριστική ομοιότητα εκείνων των ευρωπαϊκών κρατών που εισήγαγαν το κοινοβουλευτικό σύστημα, το οποίο προσέλαβε εθνικό χαρακτήρα μετά την καθιέρωσή του σε κάθε χώρα. Εντούτοις, η συγκεκριμένη «παραδοσιακή» αντίθεση μεταξύ μονάρχη και κοινοβουλίου στη σημερινή συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα δεν υφίσταται.

Το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα «γεννήθηκε» μέσα από την προσπάθεια να συμβιβαστούν οι δύο αντίθετες πολιτικές δυνάμεις του ανώτατου άρχοντα και του κοινοβουλίου. Η εξάρτηση της κυβέρνησης από τη Βουλή, δηλαδή το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα, έδωσε τη λύση και εξασφάλισε την ισορροπία ανάμεσα σ' αυτά τα δύο κύρια όργανα της πολιτείας. Η «κατανομή εξουσίας» που προέκυψε και πραγματοποιήθηκε με το κοινοβουλευτικό σύστημα αφορά το θέμα της ανάδειξης της κυβέρνησης. Το κοινοβουλευτικό σύστημα έθεσε και τα όρια της εξουσίας του κοινοβουλίου.

² Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

Στην κλασική δημοκρατία το κοινοβούλιο ελέγχει την ενώπιον του υπεύθυνη κυβέρνηση, δεν κυβερνά, με τη βοήθεια της κυβέρνησης ως εκτελεστική του επιτροπή. Ανάμεσα στη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων και τον έλεγχο της διαχείρισης, γίνονται αντιληπτές οι διαφορές της λειτουργίας και της λειτουργικής συνταγματικής θέσης του κοινοβουλίου και της κυβέρνησης. Το κοινοβουλευτικό σύστημα είναι κυβερνητικό σύστημα, σύστημα, δηλαδή, που επηρεάζει την κυβέρνηση και τη διακυβέρνηση. Ωστόσο, για να συνιστά κυβερνητικό σύστημα κυριολεκτικά, πρέπει να αποκτήσει και τη δεύτερη διάστασή του, τη διατήρηση της κυβέρνησης, διότι από τη διάσταση του ελέγχου η παραμονή της κυβέρνησης στην εξουσία δεν εξαρτάται άμεσα. Στην περίπτωση που υπάρχει μόνο ο έλεγχος πρόκειται για *υποτυπώδες κοινοβουλευτικό σύστημα*.

Έτσι, η διάσταση του ελέγχου συμβάλλει στο σχηματισμό του κοινοβουλευτικού συστήματος ως συνόλου, ενώ για κυβερνητικό σύστημα είναι αναγκαία και η διάσταση της διατήρησης. Με αυτόν τον τρόπο, το κοινοβουλευτικό σύστημα γίνεται κυβερνητικό σύστημα (*parlamentarisches Regierungssystem*) που βρίσκεται σε θέση να οδηγήσει σε πτώση της κυβέρνησης και κυβερνητικές αλλαγές.

Προκειμένου, λοιπόν, να αποφευχθεί η δημιουργία σύγχυσης, καθίσταται ωφέλιμο όποτε γίνεται χρήση του όρου «κοινοβουλευτικό σύστημα», να συνοδεύεται και από τον απαραίτητο σε κάθε περίπτωση προσδιορισμό, όπως για παράδειγμα, εξελιγμένο κοινοβουλευτικό σύστημα.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σύστημα αυτό, η κυβέρνηση εξαρτάται από το κοινοβούλιο. Με λίγα λόγια τόσο η πλειοψηφία όσο και η κοινοβουλευτική μειοψηφία έχουν σημαντικό ρόλο όπως και ο έλεγχος του βίου της κυβέρνησης από τη μειοψηφία. Το κοινοβουλευτικό σύστημα αποτελείται από μια μορφή αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν αποτελεί μια μορφή πολιτεύματος η οποία εξειδικεύει την αρχή της δημοκρατίας και φυσικά και δεν είναι και συστατικό της Δημοκρατίας³.

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορεί να αναφερθεί ότι το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν είναι παρά το σύστημα αυτό που έχει διαφορές με το κυβερνητικό σύστημα και το βασικό του χαρακτηριστικό σε σχέση με το προεδρικό σύστημα είναι η απόλυτη διάκριση των λειτουργιών.

³ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

Ο Πρόεδρος έχει το δικαίωμα να ορίζει αλλά και να παύει τους υπουργούς του. Οι ίδιοι οι υπουργοί έχουν απόλυτη σχέση με την εμπιστοσύνη της Βουλής. Όσο αφορά τη νομοθετική λειτουργία, αυτή ασκείται από τα σώματα που είναι αντιπροσωπευτικά της λαϊκής βούλησης. Ο Πρόεδρος δεν χρειάζεται να έχει λόγο για το έργο τους και δεν μπορεί να τα διαλύσει. Τα αντιπροσωπευτικά αυτά σώματα είναι αυτονόητο ότι στο προεδρικό σύστημα ελέγχουν τη κυβέρνηση⁴.

Το κοινοβουλευτικό και το προεδρικό σύστημα διαφέρουν ως προς την άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου. Στον έλεγχο αυτό υπάρχει απόλυτη διάκριση των λειτουργιών. Η κυβέρνηση δεν μπορεί να παραιτηθεί. Σε ότι αφορά το κοινοβουλευτικό σύστημα τόσο η νομοθετική όσο κι η εκτελεστική λειτουργία συνδυάζονται και η ίδια η κυβέρνηση μπορεί να παραιτηθεί. Το σύστημα του κοινοβουλευτισμού αποτελεί μέρος του κοινοβουλευτικού συστήματος.

Μέσα από την έννοια του κοινοβουλευτικού κυβερνητικού συστήματος προκύπτει ο όρος της συνταγματικής σχέσης σε κοινοβούλιο και κυβέρνηση. Επομένως το σύστημα αυτό δε μπορεί να ταυτιστεί με το κοινοβουλευτισμό με την έννοια της πολιτικής θεωρίας. Αντιπροσωπεύει μια μορφή οργάνωσης ανάμεσα στην κυβέρνηση και στη Βουλή. Άλλωστε η κυβέρνηση εξαρτάται από το κοινοβούλιο⁵.

Η παραμονή της κυβέρνησης στη εξουσία, στο κοινοβουλευτικό σύστημα εξαρτάται από την εμπιστοσύνη που υπάρχει στο κοινοβούλιο και στη πλειοψηφία του για τη κυβέρνηση. Όλα τα μέλη της κυβέρνησης πρέπει να λογοδοτούν στο κοινοβούλιο. Ένα σύνολο από συνταγματικές αρχές και κανόνες διέπουν το κοινοβουλευτικό σύστημα.

⁴ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

⁵ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

Κοινό σημείο αυτών των κανόνων αποσκοπεί σε μια δημιουργία μικρότερων συνταγματικών αρχών. Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ότι η κυβέρνηση εξαρτάται από τη βουλή και την εμπιστοσύνη της. Τρεις είναι οι μορφές κατά τις οποίες εμφανίζεται η εξάρτηση αυτή. Αρχικά η σχέση αυτή έχει να κάνει με τον έλεγχο της κυβέρνησης από τη Βουλή. Επομένως η κυβέρνηση για να αναδειχθεί θα πρέπει να έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη της Βουλής και τέλος η εξάρτηση αυτή διαθέτει τρεις διαστάσεις:

- Ανάδειξη
- Διατήρηση
- Έλεγχο κυβέρνησης

Το κοινοβουλευτικό σύστημα δημιουργήθηκε από την διαμάχη κοινοβουλευτισμού και μοναρχισμού. Το δικαίωμα του μονάρχη να διορίζει και να παύει τη κυβέρνηση διατηρήθηκε χωρίς να υπάρχει κάποιος περιορισμός. Παρόλα αυτά όμως για να διατηρηθεί η κυβέρνηση θα πρέπει να συμφωνεί το κοινοβούλιο και τα μέλη του. Το δικαίωμα του κοινοβουλίου το οποίο και αποκτήθηκε είναι ότι μπορεί να ελέγχει τη κυβέρνηση. Η δημιουργία του, έδωσε τη ευκαιρία σε πολλά μέλη του, να έχουν κυβερνητική εξουσία. Η εξουσία αυτή τείνει υπέρ του μονάρχη και της κυβέρνησης την οποία εκείνος διόρισε⁶.

Η συνταγματικοπολιτική αντίθεση αρχηγού του κράτους – κοινοβουλίου συνιστά την έναρξη της ουσίας του κοινοβουλευτικού συστήματος, το οποίο με την καθιέρωσή του οδήγησε βαθμιαία σε δημοκρατικότερες μορφές κυβέρνησης. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός πως αυτή η συνταγματικοπολιτική αντίθεση έχει χαρακτηριστική ομοιότητα με εκείνη των ευρωπαϊκών κρατών που εισήγαγαν το κοινοβουλευτικό σύστημα, το οποίο προσέλαβε εθνικό χαρακτήρα μετά την καθιέρωσή του σε κάθε χώρα. Η παραδοσιακή διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε μονάρχη και κοινοβούλιο αναφέρεται σε συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα η οποία όμως δε

⁶ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

υφίσταται⁷.

Μέσα από μια προσπάθεια συνύπαρξης των δυο πολιτικών δυνάμεων, ήτοι του ανώτατου άρχοντα και του κοινοβουλίου γεννήθηκε το κοινοβουλευτικό σύστημα. Με λίγα λόγια η εξάρτηση της κυβέρνησης από τη Βουλή είναι εκείνη που προσέφερε μια ισορροπία στα δυο αυτά όργανα της πολιτείας. Μέσα από το σύστημα αυτό προέκυψε μια κατανομή εξουσίας η οποία και έγινε πραγματικότητα.

Η κατανομή αυτή της εξουσίας έχει να κάνει με τη ανάδειξη κυβέρνησης. Η εξουσία του κοινοβουλίου θέτεται από το σύστημα αυτό. Το κοινοβούλιο σύμφωνα με τις αρχές της κλασσικής δημοκρατίας ασκεί έλεγχο στη κυβέρνηση και δεν ασκεί πολιτική με την έννοια της εκτελεστικής αρχής⁸.

Οι διαφορές οι οποίες υπάρχουν ανάμεσα σε λειτουργία και λειτουργική συνταγματική θέση του κοινοβουλίου και της κυβέρνησης είναι εμφανείς από τον έλεγχο της διαχείρισης και από τη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων. Ένα κυβερνητικό σύστημα είναι το κοινοβουλευτικό σύστημα που ασκεί έλεγχο και επηρεάζει τη κυβέρνηση.

Παρ' όλα αυτά για να υφίσταται το κυβερνητικό αυτό σύστημα θα πρέπει να υπάρχει και μια δεύτερη διάσταση. Θα πρέπει να διατηρεί μια κυβέρνηση. Η παραμονή της κυβέρνησης δεν προαπαιτεί μόνο τον έλεγχό της διότι αν γίνεται λόγος μόνο για έλεγχο τότε πρόκειται για ένα υποτυπώδες κοινοβουλευτικό σύστημα.

Ο έλεγχος και ο ρόλος του αναφέρονται σε ένα σχηματισμό κοινοβουλευτικού συστήματος ως σύνολο. Για την ύπαρξη κυβερνητικού συστήματος θα πρέπει να υπάρχει και η διατήρηση του. Έτσι το κοινοβουλευτικό σύστημα μετατρέπεται σε κυβερνητικό σύστημα. Το σύστημα αυτό θα αλλάξει τη κυβέρνηση και θα επιφέρει κυβερνητικές αλλαγές. Με λίγα

⁷Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

⁸Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

λόγια για να αποφευχθεί η σύγχυση είναι απαραίτητο στη χρήση του όρου κοινοβουλευτικό σύστημα να αναφέρεται και κάποιος προσδιορισμός όπως εξελιγμένο κοινοβουλευτικό σύστημα⁹.

ii. Ιστορική εξέλιξη-Το κοινοβουλευτικό σύστημα ανά τους αιώνες.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα με τη διάκριση των λειτουργιών δεν υπήρξε ποτέ αντικείμενο κάποιας θεωρητικής σύλληψης που στη συνέχεια έγινε πράξη. Σταδιακά δημιουργήθηκε με την πάροδο του χρόνου κυρίως στο χώρο της Ευρώπης (Αγγλία). Ο φιλελευθερισμός επικράτησε έπειτα από την υιοθέτηση του κοινοβουλευτικού συστήματος τόσο από τους αγγλικούς θεσμούς όσο και της αγγλικής πρακτικής, κυρίως στη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα.

Η κατάρρευση των αυταρχικών καθεστώτων του 20^{ου} αιώνα, επιβεβαιώνει το παραπάνω, από το 1970 κι έπειτα. Στην Αγγλία έκανε τη εμφάνισή του με τη μορφή του θεσμού της υπουργικής ευθύνης για όσες πράξεις αλλά και όσες παραλείψεις έκαναν οι υπουργοί και ο βασιλιάς. Ο τελευταίος καλυπτόταν από το δόγμα «King can do no wrong», δηλαδή, ο βασιλιάς δεν μπορεί να πράξει εσφαλμένα. Στην Αγγλία, το 1376, εφαρμόστηκε η παραπομπή σε δίκη η οποία συχνά είχε ως αποτέλεσμα την ποινική καταδίκη υπουργού από τη Βουλή¹⁰.

Με τη διάκριση των λειτουργιών, το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν αποτέλεσε ποτέ το προϊόν κάποιας θεωρητικής σύλληψης, η οποία στη συνέχεια μετατράπηκε σε πράξη. Μέσα από την ιστορική εξέλιξη των αιώνων, προέκυψε σταδιακά, στον ευρωπαϊκό, κατά κύριο λόγο, χώρο. Η κυριαρχία του κοινοβουλευτικού συστήματος στην ευρωπαϊκή ήπειρο, καθ' υιοθέτηση των αγγλικών θεσμών και της αγγλικής πρακτικής σε όσες χώρες επικράτησε ο φιλελευθερισμός, υπήρξε, κατά τον 19ο αιώνα, και επιβεβαιώνεται, κατά τον 20ο, κυρίως μετά την κατάρρευση των αυταρχικών καθεστώτων, από τη δεκαετία του 1970 και εξής, σχεδόν απόλυτη.

⁹ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

¹⁰ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

Το κοινοβουλευτικό σύστημα πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία, υπό τη μορφή του θεσμού της υπουργικής ευθύνης για πράξεις και παραλείψεις τόσο των υπουργών όσο και του βασιλιά, ο οποίος καλύπτεται από το δόγμα «the King can do no wrong», δηλαδή, ο βασιλιάς δεν μπορεί να πράξει εσφαλμένως. Η παραπομπή σε δίκη (impeachment), η οποία συχνά κατέληγε σε ποινική καταδίκη του υπουργού, που παρέπεμπε η Βουλή, εφαρμόστηκε στην Αγγλία ήδη από το 1376, με στόχο να απαλλαγεί το κοινοβούλιο από ανεπιθύμητους συμβούλους του βασιλιά. Η ποινική ευθύνη της κυβέρνησης ενώπιον της Βουλής αποτέλεσε εξέλιξη της ποινικής ευθύνης των υπουργών, με την έννοια ότι η κυβέρνηση οφείλει να παραιτηθεί σε περίπτωση που στερείται την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου.

Τα κύρια στοιχεία της διαμόρφωσης του κοινοβουλευτικού συστήματος στην Αγγλία, είναι τα εξής:

- ο Η συνύπαρξη βασιλιά, Βουλής και κυβέρνησης ως κρατικών οργάνων ενταγμένων στις δύο πολιτικές εξουσίες, τη νομοθετική και την εκτελεστική.
- ο Η μετατόπιση της πολιτικής ισχύος από το βασιλιά στην κυβέρνηση.
- ο Η ύπαρξη πρωθυπουργού ως κρατικού οργάνου με ιδιαίτερο πολιτικό ρόλο, όσον αφορά το σχηματισμό των πολιτικών στόχων και την επιλογή των υπουργών για την επίτευξή τους.
- ο Η συλλογική λειτουργία της Βουλής.
- ο Η εμπιστοσύνη της Βουλής προς την κυβέρνηση και η συλλογική πολιτική ευθύνη της κυβέρνησης απέναντι στη Βουλή.
- ο Η ανάδειξη της κυβέρνησης από το βασιλιά με βάση την αποδεδειγμένη εμπιστοσύνη της Βουλής.
- ο Η διάλυση της Βουλής με πρωτοβουλία της κυβέρνησης.

Στην Ελλάδα η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, τα οποία οφείλονται στις ιδιομορφίες του ελληνικού χώρου και οδήγησαν στη δημοκρατική διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. Σ' αυτά τα γνωρίσματα ανήκει το γεγονός ότι το κοινοβουλευτικό σύστημα εγκαθιδρύεται σε αβασίλευτη περίοδο. Η πρώτη εφαρμογή του συμπίπτει με την απουσία μονάρχη από την Ελλάδα. Συνεπώς, δε συνιστά άμεσο αποτέλεσμα συμβιβασμού συγκεκριμένου αρχηγού του κράτους και συγκεκριμένων κοινοβουλευτικών δυνάμεων. Επιπλέον, στα χαρακτηριστικά του πρώιμου ελληνικού κοινοβουλευτικού συστήματος περιλαμβάνεται το ότι αμέσως μετά τη δημιουργία του, εξελίσσεται στο πλαίσιο των σχέσεων ενός νέου μονάρχη και ενός ισχυρού κοινοβουλίου¹¹. Πάντως, η πορεία του ελληνικού κοινοβουλευτισμού από το Σύνταγμα του 1844 έως την αναθεώρησή του το 1986 είναι μία συνεχής πορεία αλλεπάλληλων και συχνά σφοδρών συνταγματικοπολιτικών διαφορών και συγκρούσεων. Η ανάδειξη της κυβέρνησης, ο προσδιορισμός, δηλαδή, του πρωθυπουργού και των υπουργών, υπήρξε το «σημείο αιχμής» στην ιστορική διαμόρφωση του

¹¹ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

ελληνικού κοινοβουλευτικού συστήματος. Έχουμε τη δυνατότητα να διακρίνουμε τρεις βασικές περιόδους του ελληνικού κοινοβουλευτισμού, οι οποίες αναλογούν στις τρεις διαστάσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος (*έλεγχος, διατήρηση και ανάδειξη* της κυβέρνησης) και διακρίνονται, παράλληλα, σε υποπεριόδους. Έτσι, από το 1844 έως το 1862 έχουμε την πρώτη περίοδο, την *περίοδο του υποτυπώδους κοινοβουλευτισμού*, στην οποία επικρατεί ο έλεγχος της κυβέρνησης από το κοινοβούλιο και τη Γερουσία. Έπειτα, η δεύτερη περίοδος αντιστοιχεί στο διάστημα μεταξύ του 1862 και του 1875, ενώ η τρίτη ξεκινά από το 1875 μέχρι το 1988.

Η αφετηρία του κοινοβουλευτισμού στη Ελλάδα γίνεται με την επανάσταση του 1843¹² με την ίδρυση, με άλλα λόγια, και τη λειτουργία του πρώτου κοινοβουλίου και της Γερουσίας, με το Σύνταγμα του 1844. Κατά το επίπεδο της διαμόρφωσης του κοινοβουλευτικού συστήματος και πριν από την εξέλιξή του σε σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης, η κοινοβουλευτική ευθύνη της κυβέρνησης αναγνωρίζεται και σχηματίζεται ο κανόνας της παραίτησης των υπουργών, οι οποίοι δε διαθέτουν την εμπιστοσύνη της Βουλής.

Καθιερώνεται, μ' αυτόν τον τρόπο, η κοινοβουλευτική αρχή: *«η κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής»*, η οποία, ωστόσο συνταγματοποιείται πολύ αργότερα, στο Σύνταγμα του 1927 - ενώ η αρχή της δεδηλωμένης, όπως θα δούμε, στη συνέχεια, τυποποιείται ρητά μόλις με το Σύνταγμα του 1975, 100 χρόνια μετά την πανηγυρική εξαγγελία της το 1875 με το «*λόγο του θρόνου*», τον οποίο συνέταξε ο τότε πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης και ανέγνωσε προς τη Βουλή ο Γεώργιος ο Α΄-. Πλέον, το συνταγματικοπολιτικό σύστημα λειτουργεί ως σύστημα ισορροπίας ανάμεσα στο μονάρχη και τη Βουλή. Όμως, το δικαίωμα του μονάρχη να διορίζει την κυβέρνηση (του) βασικά δε δέχεται αμφισβήτηση.

Ο πρώιμος κοινοβουλευτισμός είχε εξαιρετικά σύντομη διάρκεια. Οι πρώτοι πολιτικοί σχηματισμοί ήδη διεκδίκησαν την εξουσία να προσδιορίζουν τον πρωθυπουργό. Το κοινοβουλευτικό σύστημα εισάχθηκε επίσημα το 1875, με τη διακήρυξη της *αρχής της δεδηλωμένης*, οπότε αρχίζει η περίοδος της διαμόρφωσής του ως σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης. Η συγκεκριμένη περίοδος αποδείχθηκε ιδιαίτερα μακρόβια, αφού διήρκεσε έως τις ημέρες μας.

Από το 1875 η κοινοβουλευτική αρχή διατυπώνεται ως σύνθεση δύο επιμέρους αρχών που εκδηλώνονται σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές. Την πρώτη στιγμή αποτελεί ο διορισμός του πρωθυπουργού. Το πρόσωπο που διορίζει ο αρχηγός του κράτους δεν επιλέγεται κατά την ελεύθερη κρίση του, αλλά πρέπει να τεκμαίρεται πως «*διαθέτει*» την πλειοψηφία των βουλευτών. Επομένως, *«σύμφωνα με την αρχή της δεδηλωμένης, διορίζεται πρωθυπουργός ο αρχηγός του κόμματος που έχει λάβει την απόλυτη πλειοψηφία των κοινοβουλευτικών εδρών στις εκλογές»*.¹² Η δεύτερη στιγμή είναι η παροχή *ψήφου εμπιστοσύνης* της πλειοψηφίας των βουλευτών προς την κυβέρνηση. Πράγματι, μετά το διορισμό του πρωθυπουργού, αυτός επιλέγει τους υπουργούς, τους οποίους διορίζει ο αρχηγός του κράτους και,

¹² Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

στη συνέχεια, εμφανίζεται η κυβέρνηση (πρωθυπουργός και υπουργοί, δηλαδή) ενώπιον της Βουλής για να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης, προκειμένου να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας. Όταν από ψηφοφορία προκύψει ότι η κυβέρνηση έχει λάβει την πλειοψηφία των θετικών ψήφων των βουλευτών, αυτή αναλαμβάνει τα καθήκοντά της.

Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι το κοινοβουλευτικό σύστημα μετατρεπόταν σε αβασίλευτη περίοδο. Η απουσία μονάρχη από τη Ελλάδα αποτέλεσε και τη πρώτη εφαρμογή του. Σημαντικό στοιχείο του πρώιμου ελληνικού κοινοβουλευτικού συστήματος είναι και ότι μετέπειτα της δημιουργίας του αναφέρεται και η εξέλιξή του σε ένα νέο μονάρχη και στη σχέση του με το κοινοβούλιο που είναι ισχυρό¹³.

Παρ' όλα αυτά, διαπιστώνεται ότι η πορεία του ελληνικού κοινοβουλευτισμού, από το Σύνταγμα του 1944 μέχρι και τη στιγμή που αναθεωρήθηκε, διένυσε μια πορεία με συνεχείς συγκρούσεις. Σημείο αιχμής αποτέλεσε ο διορισμός του πρωθυπουργού και των υπουργών. Το σημείο αυτό αιχμής αναφέρεται στη διαμόρφωση του ελληνικού κοινοβουλευτικού συστήματος.

Τρεις είναι οι βασικοί περίοδοι του ελληνικού κοινοβουλευτισμού όπου κι οι τρεις αντανakλούν τις τρεις διαστάσεις αυτού του συστήματος. Από το έτος 1844 μέχρι το 1862 αναφέρεται ως η πρώτη περίοδος του υποτυπώδους κοινοβουλευτισμού. Στη περίοδο αυτή επικρατεί ο έλεγχος της κυβέρνησης από το κοινοβούλιο και τη Γερουσία. Το διάστημα ανάμεσα στο έτος 1862 και 1875 αναφέρεται στη δεύτερη περίοδο και η τρίτη αρχίζει από το έτος 1875 μέχρι το 1988.

Με τη επανάσταση του 1843 γίνεται κι η αφετηρία του κοινοβουλευτισμού στη Ελλάδα και η δημιουργία του πρώτου κοινοβουλίου με το Σύνταγμα του 1844. Κατά το επίπεδο της διαμόρφωσης του κοινοβουλευτικού συστήματος και πριν από την εξέλιξή του σε σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης, η κοινοβουλευτική ευθύνη της κυβέρνησης

¹³ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

αναγνωρίζεται και σχηματίζεται πλέον ο κανόνας της παραίτησης των υπουργών, οι οποίοι δεν έχουν την εμπιστοσύνη της Βουλής¹⁴.

Έτσι η κοινοβουλευτική αρχή καθιερώνεται και πιο συγκεκριμένα θεμελιώνεται η εμπιστοσύνη της Βουλής προς την Κυβέρνηση. Στο Σύνταγμα του 1927 συνταγματικοποιείται και με το Σύνταγμα του 1975 αργότερα καθιερώνεται ρητά η κοινοβουλευτική αρχή .

Από αυτή τη περίοδο ισχύει ένα σύστημα ισορροπίας ανάμεσα σε μονάρχη και Βουλή. Καμία αντίρρηση δεν αναφέρεται στο δικαίωμα του μονάρχη να ορίζει ή να παύει τη κυβέρνηση. Ωστόσο, η διάρκεια του πρώιμου κοινοβουλευτισμού ήταν σύντομη. Η εξουσία για το διορισμό πρωθυπουργού διεκδικήθηκε από τους πρώτους σχηματισμούς.

Το 1875 το κοινοβουλευτικό σύστημα εισήχθηκε επίσημα έπειτα από τη διακήρυξη της αρχής της δεδηλωμένης. Από εκείνη τη στιγμή άρχισε κι η διαμόρφωσή του σε ένα σύστημα για τη εκλογή της κυβέρνησης. Η περίοδος αυτή ήταν και η μεγαλύτερη αφού διήρκεσε μέχρι και σήμερα. Η κοινοβουλευτική αρχή από το 1875 αποτελεί τη σύνθεση δυο αρχών.

Οι αρχές αυτές εκδηλώνονται σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Ο διορισμός του πρωθυπουργού είναι η πρώτη. Το πρόσωπο το οποίο ορίζεται από τον αρχηγό του κράτους δεν επιλέγεται σύμφωνα με τη ελεύθερη κρίση του αλλά από τη πλειοψηφία της Βουλής¹⁵.

Έτσι η αρχή της δεδηλωμένης ορίζει ότι ο αρχηγός του κράτους θα πρέπει να έχει τη πλειοψηφία των κοινοβουλευτικών εδρών στη περίοδο εκλογών. Η ψήφος εμπιστοσύνης είναι η δεύτερη αρχή. Η ψήφος αυτή δίνεται από τους βουλευτές στη κυβέρνηση.

Αφού διορισθεί ο πρωθυπουργός, ορίζει τους υπουργούς ενώπιον της Βουλής και στη συνέχεια ζητά ψήφο εμπιστοσύνης ώστε να προχωρήσει στη

¹⁴ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

¹⁵ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

διακυβέρνηση της χώρας. Αν λάβει την πλειοψηφία από τη ψηφοφορία αναλαμβάνει καθήκοντα. Η περίοδος αυτή υποδιαιρείται σε δυο ημιπεριόδους σύμφωνα με την έναρξη της υπεροχής του κοινοβουλίου και με τη ρητή συνταγματοποίηση των όρων του κοινοβουλευτικού συστήματος.

Αρχικά , αναφέρεται η ημιπερίοδος του κοινοβουλευτικού συστήματος ως σύστημα σχετικής υπεροχής Βουλής από το έτος 1975 μέχρι το 1927 και η περίοδος του νέου κοινοβουλευτικού συστήματος από το έτος 1927 μέχρι και το 1986. Η ημιπερίοδος που αναφέρει τη ρητή συνταγματοποίηση ώστε να κατοχυρωθεί το κοινοβουλευτικό σύστημα αρχίζει με το Σύνταγμα του 1927¹⁶.

Στη περίοδο αυτή ξεκινά ο νέος κοινοβουλευτισμός. Με κριτήριο τη διαμόρφωση της αρχής της δεδηλωμένης, η τρίτη περίοδος εξέλιξης του κοινοβουλευτικού συστήματος της Ελλάδας διακρίνεται, πρώτον στην περίοδο της ατελούς αρχής της δεδηλωμένης (1875 – 1986) και δεύτερον, στην περίοδο της τέλει αρχής της δεδηλωμένης (1986 μέχρι και σήμερα).

¹⁶ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

1.2 Η λειτουργία του Κοινοβουλευτικού Συστήματος.

Η πολιτική εξουσία σε ένα σύγχρονο συνταγματικό κράτος ασκείται από το λαό άμεσα, μέσω των αντιπροσώπων που έχει επιλέξει, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του Συντάγματος. Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι η προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Ο κοινοβουλευτισμός κι ο αντιπροσωπευτισμός αναφέρονται σε ένα κοινό πολιτικό σύστημα. Ο κοινοβουλευτισμός δίνει έμφαση στο βασικό όργανο και ο αντιπροσωπευτισμός σε μια πολιτική δύναμη. Παρόλα αυτά, ο όρος αυτός έχει μια ευρεία έννοια από τη στιγμή που η αντιπροσώπευση μπορεί να ισχύει και από άλλα όργανα εκτός κοινοβουλίου¹⁷.

Σημαντικό είναι και ότι το κοινοβούλιο δεν ψηφίζει μόνο νόμους αλλά μπορεί να αναδεικνύει και την κυβέρνηση. Το όργανο μέσα από το οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί η πολιτική κυριαρχία είναι το αντιπροσωπευτικό κοινοβούλιο. Στη πραγματικότητα, ωστόσο, παρατηρείται ότι κάθε δημοκρατία που είναι αντιπροσωπευτική δεν είναι και κοινοβουλευτική. Μπορεί να ορίζεται από το προεδρικό ή το ημιπροεδρικό σύστημα. Το άρθρο 1 παρ. 3 Συντ επιβεβαιώνει ότι οι εξουσίες της Βουλής πηγάζουν από τον λαό.

Έτσι μέσα από τη συνταγματική κατοχύρωση του συστήματος αντιπροσώπευσης πηγάζει ότι η νομοθετική ρύθμιση είναι υποχρεωμένη να αφήνει περιθώρια για εκπροσώπηση από το κοινοβουλευτικό σύστημα. Είναι υποχρεωτικό οι αντιπρόσωποι της Βουλής να έχουν μια σημαντική σχέση με το εκλογικό σώμα και όχι σχέσεις καταφρόνησης, κάτι το οποίο θα ήταν αντισυνταγματικό¹⁸.

¹⁷ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

¹⁸ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

1.3 Η Συνταγματική Κατοχύρωση του Κοινοβουλευτικού Συστήματος.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα κατοχυρώνεται από το άρθρο 1 παρ. 1 Συντ ως μια θεμελιώδης συνταγματική που δεν αναθεωρείται.

Στη σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία το σύστημα αυτό συνδυάζεται με τη κοινοβουλευτική δημοκρατία και καταλήγει στο ότι «κατά λογικήν και πολιτικήν και νομικήν ανάγκην εις την καθιέρωσιν της ουσιαστικής υπεροχής της Βουλής, ως αντιπροσωπείας του κυρίαρχου Λαού». Την πεμπτούσια του κοινοβουλευτικού συστήματος αποτελεί η εξάρτηση της κυβέρνησης από την εμπιστοσύνη της Βουλής, και μόνο (μονιστικός κοινοβουλευτισμός)¹⁹.

Η σύνδεση αυτή η οποία είναι λειτουργική ανάμεσα σε κοινοβούλιο και κυβέρνηση κάνει εφικτή τη σύνδεσή τους σε ένα μόνο κέντρο πολιτικής εξουσίας. Από τη άλλη πλευρά ο αρχηγός του κράτους έχει μόνο συμβολικό ρόλο. Ο νομοθέτης κατείχε το παραπάνω σκεπτικό το 1975 για το κοινοβουλευτικό σύστημα και έτσι καθιέρωσε την αρχή αυτή ως θεμελιώδη στο άρθρο 1 παρ. 1 του Συντάγματος.

Η μορφή του σημερινού κοινοβουλευτικού συστήματος ολοκληρώθηκε από τη στιγμή που συνταγματοποιήθηκε ως ένα σύστημα διατήρησης μαζί με τη νομική υποχρέωση της παραίτησης. Από το έτος 1875 και έπειτα η βασική του αρχή είναι αυτή της δεδηλωμένης η οποία και ρυθμίζει και τον τρόπο με τον οποίο θα αναδειχθεί η κυβέρνηση²⁰.

Για να ισχύσει όμως αυτή η αρχή και να εφαρμοσθεί πρέπει να υπάρχει πλειοψηφία στο κοινοβούλιο η οποία θα δίνει την εμπιστοσύνη της στο κυβερνητικό μηχανισμό. Η αρχή αυτή ήταν ,ένα σημαντικό σημείο για τη

¹⁹ Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

²⁰ Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

ιστορία αφού κατάφερε και οδήγησε τη χώρα σε αλλαγή του πολιτικού τοπίου και δημιούργησε το νέο κοινοβουλευτικό σύστημα²¹.

1.4 Το πολίτευμα σε συνάφεια με το κοινοβουλευτικό σύστημα.

Η εξέλιξη της Δημοκρατίας είναι ταυτόχρονη με την εξέλιξη του κοινοβουλευτικού συστήματος. Η ολοκλήρωση του κοινοβουλευτικού συστήματος δημιουργήθηκε από²²:

- την καθολική πλειοψηφία και την εισαγωγή της
- την ανάπτυξη του κομματικού φαινομένου
- την ολοκλήρωση της δημοκρατικής
- την γενίκευση της αβασίλευτης μορφής των πολιτευμάτων της δημοκρατίας
- την εξέλιξη των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών.

Από το Σύνταγμα του 1875 απορρέει και ο κοινοβουλευτικός χαρακτήρας του πολιτεύματος πέρα από το δημοκρατικό και το προεδρευόμενο. *Τον εννοιολογικό πυρήνα του κοινοβουλευτικού συστήματος, αλλά και των μερικότερων διαστάσεών του, της ανάδειξης, της διατήρησης και του ελέγχου, αποτελεί η εξάρτηση της κυβέρνησης από την εμπιστοσύνη της Βουλής. Διαμέσου της αρχή της δεδηλωμένης ο ρόλος του αρχηγού του κράτους περιορίζεται στο να μην έχει τη δυνατότητα να ορίζει κυβερνήσεις ή να τις παύει*²³.

²¹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

²² Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε.*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

²³ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988*

Σημαντικός παράγοντας είναι η εμπιστοσύνη στη Βουλή και φυσικά και η διατήρηση της κυβέρνησης στη εξουσία. Το κοινοβουλευτικό σύστημα με μια έννοια γενική είχε σαν στόχο να ισορροπήσει τις σχέσεις ανάμεσα σε μονάρχη και κυβέρνηση και στη συνέχεια αυτό εξελίχθηκε σε ισορροπία σχέσεων ανάμεσα σε κυβέρνηση και κοινοβούλιο. Έτσι και η διάσταση του άλλαξε. Τρεις βασικές μορφές διαθέτει ως σύστημα εξισορρόπησης και μάλιστα με μικρότερες διαστάσεις:

- Ανάδειξη
- Έλεγχος
- Διατήρηση.

Η κάθε μια από αυτές τις διαστάσεις μπορεί και διαμορφώνεται ανάλογα με το πόσο αναπτύσσεται και το κοινοβουλευτικό σύστημα. Επίσης, μπορεί να γίνει λόγος και για κοινοβουλευτική και εξωκοινοβουλευτική διάσταση.

1.5 ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

i. Διάκριση

Για να μπορέσουμε να έχουμε μία ακριβή και σαφή εικόνα του κοινοβουλευτικού συστήματος ως συνόλου, καθίσταται αναγκαία η διάκρισή του στον έλεγχο, τη διατήρηση και την ανάδειξη της κυβέρνησης. Διαφορετικά, η έλλειψη αυτής της διάκρισης προκαλεί σύγχυση όσον αφορά τον καθορισμό του περιεχομένου, την έναρξη και την εξέλιξη των μερικότερων μορφών του κοινοβουλευτικού συστήματος. Κατά συνέπεια, η εξάρτηση της κυβέρνησης από τη Βουλή έχει τρεις διαστάσεις: την ανάδειξη, τη διατήρηση και τον έλεγχο της κυβέρνησης. Η πλειοψηφία κατέχει κυρίαρχη θέση στην ανάδειξη και τη διατήρηση, ενώ η μειοψηφία στον έλεγχο. Κάθε μερικότερη διάσταση του κοινοβουλευτικού συστήματος είναι ένα μερικότερο σύστημα δικαίου μέσα στο σύνολο του κοινοβουλευτικού συστήματος. Η «εξάρτηση», η «σχέση», δηλαδή, Βουλής και κυβέρνησης εμφανίζεται, όπως προαναφέρθηκε, με τρεις μορφές: την ανάδειξη, τον έλεγχο και τη διατήρηση της κυβέρνησης, κατά λογική σειρά²⁴.

Καταρχήν, η συγκεκριμένη εξάρτηση αναφέρεται στην ανάδειξη της κυβέρνησης στην εξουσία, στη διατήρηση της κυβέρνησης στην εξουσία και, τέλος, στον έλεγχο της κυβέρνησης από τη Βουλή. Η κάθε διάσταση του κοινοβουλευτικού συστήματος συνιστά ένα μερικότερο σύστημα, το οποίο περιλαμβάνει ειδικότερους κανόνες και αρχές που αναπτύσσονται μαζί με την εξέλιξη του γενικότερου συστήματος. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι η διάκριση του κοινοβουλευτικού συστήματος στις τρεις βασικές διαστάσεις, παρόλο που δεν είναι άγνωστη στην ελληνική νομική επιστήμη, δεν ακολουθείται πιστά στις αναλύσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος, γεγονός που οδηγεί στη δημιουργία σύγχυσης σε ζητήματα που αφορούν τη βασική έννοια και την απαρχή του κοινοβουλευτικού συστήματος, αλλά και των ειδικότερων μορφών του στον ελληνικό χώρο²⁵.

Η αρχή της δεδηλωμένης και το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν αποτελούν ταυτόσημες έννοιες. Κι αυτό διότι η αρχή της δεδηλωμένης αποτελεί μερικότερη αρχή, η οποία αναφέρεται σε ορισμένη, μερικότερη διάσταση του κοινοβουλευτικού συστήματος, στην ανάδειξη της κυβέρνησης στην εξουσία. Η ανάδειξη της κυβέρνησης αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του κοινοβουλευτικού συστήματος και ανήκει στο περιεχόμενό του· λογικά είναι η πρώτη, όμως ιστορικά η τρίτη και τελευταία διάσταση της εξέλιξής του. Η αρχή της δεδηλωμένης διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στην ανάδειξη της

²⁴ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδ. Παπαζήση

²⁵ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

κυβέρνησης. Άρα, το κοινοβουλευτικό σύστημα στο σύνολό του δε συμπίπτει με την αρχή της δεδηλωμένης.

ii. Ιστορική εμφάνιση

Το κοινοβουλευτικό σύστημα δεν εμφανίστηκε αμέσως ως σύστημα τριών διαστάσεων. Οι τρεις διαστάσεις του, ο έλεγχος, η διατήρηση και η ανάδειξη αναλογούν σε τρία στάδια εξέλιξής του. Η λογική σειρά των τριών διαστάσεων δε συμπίπτει με την ιστορική εμφάνισή τους· ούτε εμφανίστηκαν ταυτόχρονα, ούτε αναπτύχθηκαν ομοιόμορφα. Ιστορικά προηγήθηκε ο έλεγχος της κυβέρνησης, έπειτα ακολούθησε η διατήρηση της κυβέρνησης στην εξουσία με την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου και τελικά, σχηματίστηκε η ανάδειξη της κυβέρνησης με τη θέληση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, δηλαδή, σύμφωνα με την αρχή της δεδηλωμένης. Έτσι, το κοινοβουλευτικό σύστημα ξεκίνησε ως σύστημα ελέγχου, εξελίχθηκε σε σύστημα διατήρησης για να διαμορφωθεί σε σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης²⁶.

Παρά τη διαφορετική ιστορική εμφάνισή τους, οι τρεις διαστάσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος χαρακτηρίζονται από μία στενή αιτιώδη σύνδεση, καθώς αλληλοεπηρεάζονται και εξελίσσονται συνεχώς στην πορεία της ιστορικής εξέλιξης του συνολικού συστήματος. Δεν έχουν μόνο «εννοιολογική συγγένεια», αλλά συνδέονται ταυτόχρονα με δεσμούς αιτιώδους συνάφειας: η λειτουργία της μιας οδηγεί αναγκαστικά, με τη συνδρομή των ευρύτερων ιστορικών προϋποθέσεων, στη δημιουργία και των υπολοίπων. Η καθιέρωση του κοινοβουλευτικού συστήματος ως συστήματος ελέγχου της κυβέρνησης οδήγησε νομοτελειακά στην ανάπτυξη της ιστορικά δεύτερης διάστασής του, της διατήρησης της κυβέρνησης στην εξουσία με την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου και τελικά εξελίχθηκε σε σύστημα ανάδειξης της κυβέρνησης.

iii. Κοινοβουλευτική και εξωκοινοβουλευτική πλευρά του κοινοβουλευτικού συστήματος

Το κοινοβουλευτικό σύστημα αρχικά λειτούργησε σαν σύστημα ισορροπίας στη συνταγματοπολιτική αντίθεση ανάμεσα στο μονάρχη και τη Βουλή. Στη συνέχεια, αναπτύχθηκε σε σύστημα σχετικής υπεροχής της Βουλής για να εξελιχθεί τελικά σε σύστημα απόλυτης υπεροχής του κοινοβουλίου. Επομένως, συμπεραίνουμε πως το κοινοβουλευτικό σύστημα εμφανίζεται με δύο βασικές πλευρές, την κοινοβουλευτική και την εξωκοινοβουλευτική. Το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα εκτός από τον «κοινοβουλευτικό» χαρακτήρα, προσδιορίζεται και από «μοναρχικό» χαρακτήρα, για το λόγο ότι αποτελεί ρυθμιστή των σχέσεων και των δύο αυτών συνταγματικών οργάνων²⁷.

²⁶ Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

Η μοναρχική διάσταση του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος είναι και η «εξωκοινοβουλευτική» διάστασή του, η οποία συνέχισε να διατηρείται κατά το διάστημα της σχετικής υπεροχής της Βουλής, ενώ κατά την περίοδο της κοινοβουλευτικής υπεροχής εξέλειψε. Σήμερα πάντως, η εξωκοινοβουλευτική διάσταση του κοινοβουλευτικού συστήματος έχει διαφοροποιηθεί, διότι ενώ το πρώιμο κοινοβουλευτικό σύστημα σχηματίστηκε με σκοπό τη ρύθμιση των σχέσεων μονάρχη και κυβέρνησης, στο σύγχρονο κοινοβουλευτικό σύστημα, εξαιτίας της εξαφάνισης της πολιτικής αντίθεσης μονάρχη και κοινοβουλίου, ο προγενέστερος «ρυθμιστικός» χαρακτήρας τροποποιήθηκε²⁸.

Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, δυο είναι οι βασικές πλευρές του κοινοβουλευτικού συστήματος:

- ❖ Μοναρχική
- ❖ Κοινοβουλευτική

Τρεις είναι οι διαστάσεις οι οποίες και εντοπίζονται :

- ❖ Ανάδειξη
- ❖ Έλεγχος
- ❖ Διατήρηση

Η κοινοβουλευτική διάσταση του συνταγματικοπολιτικού συστήματος εξαρτάται από την επίδραση την οποία ασκεί η Βουλή στην ανάδειξη, τον έλεγχο και τη διατήρηση της κυβέρνησης. Αν και αρχικά η επίδραση του κοινοβουλίου είναι αδύναμη, παρατηρείται ότι αποκτά δύναμη συνεχώς και έχει μια παράλληλη πορεία με τη μοναρχική διάσταση. Πιο έντονη είναι η επίδραση αυτή σε ότι έχει σχέση με τις άλλες διαστάσεις. Η μοναρχική διάσταση είχε μια διαφορετική πορεία από ότι η κοινοβουλευτική. Η ίδια είχε

²⁷ Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

²⁸ Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

μια πορεία ισχυρή αρχικά και τελικά εξασθένησε²⁹.

Ήταν όμως λογικό ο ισχυρός ρόλος του αρχηγού του κράτους να κλονισθεί από τη εμφάνιση του κοινοβουλίου. Η συνύπαρξη αυτή δε ήταν εφικτή. Στο ρόλο του μονάρχη αναφέρεται η παύση και η διάλυση κυβέρνησης. Αυτοί οι συνταγματικοί θεσμοί εξελίσσονται σε μέσα διατήρησης της κυβέρνησης που είναι εξαρτώμενη και από τη βούληση του μονάρχη, εκτός από τη βούληση του κοινοβουλίου. Συνιστούν κύριους παράγοντες για την πορεία της κοινοβουλευτικής ζωής, καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την ανάπτυξη του κοινοβουλευτικού συστήματος.

Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η εφαρμογή του αφορά ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων. Είναι λοιπόν απαραίτητος ο ορισμός της έννοιας του σε κάθε περίπτωση. Ο όρος του κοινοβουλευτικού συστήματος χρησιμοποιείται για να εκφράσει ένα σύστημα τριών διαστάσεων. Δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο όρος της δεδηλωμένης ή η αρχή της. Ο πυρήνας και η χρήση του όρου αυτού δημιουργεί σύγχυση³⁰.

Η έννοια αυτού του όρου είναι η σχέση ανάμεσα σε κυβέρνηση και βουλή. Ο όρος του πυρήνα αναφέρεται στη πρώτη ιστορική μορφή του κοινοβουλίου και της επέμβασής του στη ιστορία της κυβέρνησης και στη διάσταση της διατήρησης της κυβέρνησης.

Παρόλα αυτά δεν έχει άμεση εξάρτηση η παραμονή της κυβέρνησης στην εξουσία αν υπάρχουν κάποιοι ειδικοί παράγοντες συνταγματικής φύσεως. Δεν έχει αναφερθεί κανένα κυβερνητικό σύστημα συνταγματικό ή κάποια διαμόρφωσή του η οποία να δίνει τη άμεση πρόσβαση του κοινοβουλίου στη ζωή της κυβέρνησης³¹.

²⁹ Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

³⁰ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

³¹ Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

Η διαμόρφωση της διατήρησης του όλου κοινοβουλευτικού συστήματος, έχει τη μορφή του συστήματος της κυβέρνησης. Έτσι και η κοινοβουλευτική ευθύνη των υπουργών δεν είναι παρά ένα πυρήνας ιστορικός με τη έννοια του πρώιμου τρόπου εμφάνισής του. Σε ότι αφορά τη αρχή της δεδηλωμένης, αυτή είναι εμφανής σαν μια αρχή η οποία αναφέρεται στη ανάδειξη της κυβέρνησης στη εξουσία.

Η εμπιστοσύνη που είναι δεδηλωμένη γίνεται εμφανής σαν ένα πλεονέκτημα των όσων είναι στη κυβέρνηση και όχι εκείνων που έχουν κληθεί να είναι ήδη στη κυβέρνηση. Αφορά εκείνους που πρέπει να σχηματίσουν κυβέρνηση. Το γεγονός αυτό προκύπτει από το συνταγματικοπολιτικό πλαίσιο που ίσχυε πριν από τη διακήρυξη της αρχής της δεδηλωμένης και προκύπτει ότι δεν υπήρχε ανάγκη καθιέρωσης της αρχής της διατήρησης καθόσον αυτή η αρχή ίσχυε και εφαρμοζόταν από το 1862.

Από την διακήρυξη προκύπτει ότι δεν είναι ορθή η υποστηριζόμενη θέση κατά την οποία το κοινοβουλευτικό σύστημα άρχισε στην Ελλάδα με την διακήρυξη της αρχής της δεδηλωμένης.

Επιβεβαίωση της ιστορικής και της νοηματικής διάκρισης στο ελληνικό συνταγματικοπολιτικό χώρο αποτελούν η έλλειψη αναφοράς σε διατήρηση κυβέρνησης στη εξουσία και η αναφορά σε ανάδειξη της κυβέρνησης. Οι έννοιες αυτές αποτελούν βασικές κοινοβουλευτικές αρχές για την ανάδειξη της αρχής της δεδηλωμένης. Η διακήρυξη αυτή δείχνει ότι δεν είναι σωστή η ταύτιση του κοινοβουλευτικού συστήματος με την αρχή της δεδηλωμένης.

Σε καμία περίπτωση δε πρέπει να υπερτιμάται η σημασία της διακήρυξης το 1875 και ούτε και να υποτιμάται. Πρέπει να ισχύει σε σωστές διαστάσεις αφού η διακήρυξή της δεν έγινε για τη καθιέρωση του πρώιμου κοινοβουλευτικού συστήματος. Σημαντικό στοιχείο της διακήρυξης της δεδηλωμένης είναι το συνταγματικό περιεχόμενο και στο ότι αναφέρεται σε

ποια κυβέρνηση θα είναι στη εξουσία³².

Δεν αποτελεί μια διακήρυξη απλά ακολουθητέας πολιτικής κι έχει σημαντικές διαφορές από άλλες εξαγγελίες. Το περιεχόμενό της είναι ερμηνευτικό. Η διακήρυξη του 1875 αναφέρεται σε ένα ερμηνευτικό συνταγματικό ζήτημα. Η φύση της δεν είναι προγραμματική αλλά ισχύουσα. Επομένως είναι και μια επίσημη ερμηνεία του Συντάγματος. Η σημασία της είναι και νομική σύμφωνα με τη ερμηνεία που δίνουν οι αρμόδιοι για τη εφαρμογή του Συντάγματος. Αποτελεί μια επίσημη ερμηνεία του Συντάγματος που είναι δεσμευτική και ειδικά για το άρθρο 31 που αναφέρεται σε επιλογή κυβέρνησης πρωθυπουργού και υπουργών.

Μέσα από τη διακήρυξη αυτή δίνεται μια διαφορετική ερμηνεία. Είναι η ερμηνεία της αλλαγής. Όπως προκύπτει από το περιεχόμενό της, αποτελεί διακήρυξη «μίας άλλης ερμηνείας των συνταγματικών διατάξεων» διαφορετικής από την προηγούμενη, ενώ κατά την προηγούμενη ερμηνεία του αρ. 31 Σ ο ανώτατος άρχοντας επέλεγε την κυβέρνηση, με την νέα ερμηνεία που περιέχεται στη διακήρυξη η εξουσία του αυτή περιορίζεται σημαντικά. Ωστόσο η ερμηνεία αυτή ουσιαστικά εισάγει τροποποίηση του Συντάγματος, ήτοι την τροποποίηση του άρθρου 31. Η κυβέρνηση του 1875 και η βουλή δεν αποτελούσαν συντακτική εξουσία³³.

Η επίσημη άποψη της Βουλής είναι ότι το 1875 αναγνωρίστηκαν τα δικαιώματά της. Σημασία έχει³⁴:

- ✓ Ότι «τα δικαιώματα της βουλής» προηγουμένως είχαν αμφισβητηθεί.

³² Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

³³ Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

³⁴ Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

- ✓ Ότι από το 1875 αίρεται η αμφισβήτηση.
- ✓ Ότι ανεξάρτητα από το αν περιέχονταν ή όχι στο Σύνταγμα ήδη από το έτος 1864, το έτος 1875 θεωρούνται απ' όλους ότι περιέχονται.

Το αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα διαθέτει δύο βασικές πλευρές, όπως προαναφέρθηκε, τη μοναρχική και την κοινοβουλευτική. Μέσα σ' αυτές τις πλευρές εντοπίζουμε τις τρεις διαστάσεις, την ανάδειξη, τον έλεγχο και τη διατήρηση της κυβέρνησης στην εξουσία. Η κοινοβουλευτική διάσταση του συνταγματικοπολιτικού συστήματος εξαρτάται από την επίδραση την οποία ασκεί η Βουλή στην ανάδειξη, τον έλεγχο και τη διατήρηση της κυβέρνησης.

Παρόλο που στην αρχή, η επίδραση του κοινοβουλίου παρουσιάζεται ιδιαίτερα αδύναμη, συνεχίζοντας αποκτά διαρκώς δύναμη και συμβαδίζει με τη μοναρχική διάσταση για μία μακρόβια χρονική περίοδο. ,ς προς τη διατήρηση της κυβέρνησης στην εξουσία και την ανάδειξη ύστερα, η συγκεκριμένη επίδραση εξαρχής είναι περισσότερο έντονη.

Από την άλλη πλευρά, η μοναρχική διάσταση ακολούθησε εντελώς διαφορετική πορεία από την κοινοβουλευτική, καθώς ξεκινώντας ισχυρά, κατά τη διάρκεια της εξέλιξής της αποδυναμώθηκε. Όπως ήταν λογικό, η ισχυρή θέση που κατείχε ο αρχηγός του κράτους, ο μονάρχης, κλονίστηκε από τη σταδιακή ανάπτυξη και καθιέρωση του κοινοβουλίου και δεν ήταν πλέον δυνατή μία ισορροπημένη συνύπαρξη. Το δικαίωμα παύσης της κυβέρνησης και το δικαίωμα διάλυσης της Βουλής εντάσσονται στη διάθεση του μονάρχη, λειτουργώντας ως «εξισορροπητικά αντισταθμίσματα» στην εξουσία του κοινοβουλίου. Αυτοί οι συνταγματικοί θεσμοί εξελίσσονται σε μέσα διατήρησης της κυβέρνησης που είναι εξαρτώμενη και από τη βούληση του μονάρχη, εκτός από τη βούληση του κοινοβουλίου. Συνιστούν κύριους παράγοντες για την πορεία της κοινοβουλευτικής ζωής, καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την ανάπτυξη του κοινοβουλευτικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Ημιπροεδρικό σύστημα.

2.2 Τι εστί το ημιπροεδρικό σύστημα?

i. Ιστορική εξέλιξη.

Μεταξύ της Κοινοβουλευτικής και της Προεδρικής Δημοκρατίας διαπιστώνουμε και ένα άλλο ενδιάμεσο τύπο δημοκρατικού πολιτεύματος το Ημι-προεδρικό. Κατά το πολίτευμα αυτό η εκτελεστική εξουσία είναι λίγο ή πολύ ανεξάρτητη από το κοινοβούλιο. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι κατά τη σύγχρονη εποχή ο αρχηγός της εκτελεστικής εξουσίας εκλέγεται άμεσα από το λαό, με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο εκλέγεται και το κοινοβούλιο και στο ότι η εκτελεστική εξουσία διαθέτει αρμοδιότητες, οι οποίες τη φέρνουν σε άμεση επαφή με τα προβλήματα της χώρας.

Ημι-προεδρικό είναι το σύστημα της χώρας, όπου ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποτελεί πρωτογενή έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, εκλέγεται δηλαδή άμεσα ή σχεδόν άμεσα από το λαό, διαθέτει δε συνταγματικά κατοχυρωμένες και πράγματι ασκούμενες πολιτικές αρμοδιότητες, ουσιώδεις για το γενικό προσανατολισμό της χώρας. Μοιράζεται, ωστόσο, σε ποικίλες κατά τις περιστάσεις αναλογίες, την πολιτική εξουσία με πρωθυπουργό πολιτικά υπεύθυνο, μαζί με την κυβέρνησή του, ενώπιον του Κοινοβουλίου.

Τα ημι-προεδρικά συστήματα έχουν περιγραφεί στη λογοτεχνία ως διπολικής εκτελεστικής εξουσίας, διαιρεμένης εκτελεστικής εξουσίας, ως Κοινοβουλευτική Προεδρική Δημοκρατία και ως premier – presidential σύστημα. Ο Arend Lijphart ισχυρίζεται ότι αυτά τα συστήματα δεν αποτελούν σύνθεση του Κοινοβουλευτικού και του Προεδρικού συστήματος, αλλά συστήματα που εναλλάσσονται μεταξύ κοινοβουλευτικών και προεδρικών φάσεων. Συνήθεις προεδρικές αρμοδιότητες στα ημι-προεδρικά συστήματα είναι το δικαίωμα διορισμού και απομάκρυνσης του πρωθυπουργού, έστω και αν αυτός δεν έχει καταψηφιστεί από τη Βουλή, το δικαίωμα για αναβλητικό τουλάχιστον βέτο στους νόμους, η δυνατότητα νομοθέτησης με προεδρικά διατάγματα.³⁵ Μέσα στον ημι-προεδρισμό υπάρχουν κάποια εγγενή χαρακτηριστικά, τα οποία πιθανώς να οδηγήσουν σε σύγκρουση ανταγωνιστικές πολιτικές νομιμοποιήσεις, rigid θητείες, διαφορετικές εκλογικές βάσεις και συχνά αντίθετες ιδεολογικά κατευθύνσεις του Προέδρου και του

³⁵ -Oleh Potsyk, “*Troubled Semi-Presidentialism: Stability of the Constitutional System and Cabinet in Ukraine*”, *Europe – Asia Studies* Vol.55 no7 (November 2003), p.1078
Juan J. Linz and Arturo Valenzuela, op. cit. p.50

Κοινοβουλίου. Τα υπουργικά συμβούλια βρίσκουν εαυτούς σε μία περίεργη κατάσταση, έχουν από πάνω τους δύο αφεντικά, τα οποία μπορεί να συγκρούονται για να πετύχουν την υπακοή του συμβουλίου σχετικά με τους αντικειμενικούς τους στόχους. Όταν κάποιο από τα αφεντικά έχει αποκλειστικό έλεγχο των εξουσιών διάλυσης του υπουργικού συμβουλίου, το τελευταίο θα συμφωνήσει με τα συμφέροντα της πλευράς που έχει αυτή την εξουσία. Όπως έδειξε ο Bartolini, τα συστήματα διπλής εκτελεστικής εξουσίας έχουν υιοθετηθεί από κράτη που κέρδισαν την ανεξαρτησία τους από άλλο κράτος ή από μία κυρίαρχη δύναμη και έψαχναν ένα σύμβολο για το νέο έθνος. Σε κάποιο βαθμό αυτό ανταποκρίνεται στις περιπτώσεις της Φινλανδίας, αλλά κυρίως στην Ιρλανδία και την Ισλανδία. Η βούληση ήταν να δοθεί η λαϊκή νομιμοποίηση σε έναν Πρόεδρο σε μία νέα δημοκρατία ή νέο κράτος ως αντικατάσταση της dignity του απερχόμενου μονάρχη.

ii. Έννοια.

Στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, η νομοθετική εξουσία ασκείται από το κοινοβούλιο και η εκτελεστική μοιράζεται στο Πρόεδρο και Πρωθυπουργό της χώρας³⁶.

Στα συντάγματα συγκεκριμένων χωρών αναφέρεται ως πολίτευμα είτε η Προεδρική είτε η Προεδρευομένη Δημοκρατία (π.χ, η Γαλλική Δημοκρατία επίσης είναι Προεδρευομένη Δημοκρατία και όχι Προεδρική).

Το Γαλλικό – ημιπροεδρικό πολιτικό σύστημα σε αντίθεση με το αμερικανικό πολιτικό σύστημα και τον αποκλειστικό κυρίαρχο ρόλο του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών, έχοντας όμως και αρκετά σημεία κοινής κατεύθυνσης, καθώς ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται άμεσα από το λαό ενώ η κυβέρνηση στο σύστημα αυτό εξαρτάται ταυτόχρονα από την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου και του Προέδρου της Δημοκρατίας. Εδώ Θα επιχειρηθεί μία προσέγγιση των χαρακτηριστικών των οργάνων που συγκροτούν το γαλλικό πολιτικό σύστημα καθώς και τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται η ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης.

³⁶ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

Στο ημιπροεδρικό πολίτευμα της Γαλλίας παρατηρείται μία συνύπαρξη του προεδρικού και του κοινοβουλευτικού συστήματος, καθώς διατηρούνται ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του τελευταίου. Με θεμελιωμένο το περιεχόμενο του στο Montesquieu, το γαλλικό σύνταγμα εκφράζει κατάφωρα την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Διακρίνει έτσι την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία και ρυθμίζει την άσκηση της κάθε μίας από τα όργανα που το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει. Έτσι, στο ημιπροεδρικό πολίτευμα υπάρχει πρωθυπουργός και κυβέρνηση, οι οποίοι και διορίζονται από τον αρχηγό του κράτους, τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Παράλληλα όμως υπάρχει και το Κοινοβούλιο το οποίο αποτελείται από δύο σώματα, την Εθνοσυνέλευση και τη Γερουσία.³⁷ Το Γαλλικό Σύνταγμα διακηρύσσει πανηγυρικά την προσήλωση της Γαλλικής Δημοκρατίας στη Διακήρυξη του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789 και καθορίζει ως πολίτευμα την «αβασίλευτη Πολιτεία, αδιαίρετη, χωρισμένη από την Εκκλησία, δημοκρατική και κοινωνική», πηγή δε κάθε εξουσίας ορίζεται ο λαός, Στο ημιπροεδρικό πολίτευμα δηλαδή υπάρχει Πρωθυπουργός και Κυβέρνηση που διορίζονται από τον αρχηγό του κράτους και εξαρτώνται ταυτόχρονα από την εμπιστοσύνη τόσο του ιδίου όσο και του Κοινοβουλίου³⁸.

³⁷ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

³⁸ Ράικος Γ. Αθανάσιος *Συνταγματικό Δίκαιο 4^η Έκδοση Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και το Οργανωτικό μέρος, Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.*

2.2 Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ.

Στην Γαλλία ο αρχηγός του κράτους μετέχει ενεργά στη λειτουργία της Κυβέρνησης, προεδρεύοντας στο υπουργικό συμβούλιο και έχοντας ουσιαστικές αρμοδιότητες, τις οποίες ασκεί είτε αυτοτελώς είτε με τη σύμπραξη του Πρωθυπουργού ή της Κυβέρνησης. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, όπως περιγράφεται και στο γαλλικό Σύνταγμα είναι το πιο σημαντικό από τα όργανα του κράτους. Είναι ο εγγυητής της τήρησης του Συντάγματος, της ομαλής λειτουργίας των κρατικών λειτουργιών, της συνέχειας του κράτους, ενώ εγγυάται την ανεξαρτησία του έθνους καθώς και την εδαφική ακεραιότητα και εφαρμογή των διεθνών συνθηκών. Μετά την αναθεώρηση του 1962 και στο εξής ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται με άμεση και καθολική ψηφοφορία για πέντε έτη. Για την εκλογή του απαιτείται η συγκέντρωση της απόλυτης πλειοψηφίας ενώ εάν η απαιτούμενη πλειοψηφία καταστεί ατελέσφορη, τότε ακολουθεί και δεύτερος γύρος εκλογών μεταξύ των δύο πλειοψηφισάντων υποψηφίων για τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας³⁹. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι μία από τις δύο κεφαλές της εκτελεστικής εξουσίας, και ορίζει τον Πρωθυπουργό και στην συνέχεια μετά από πρόταση του τελευταίου τα υπόλοιπα μέλη της Κυβέρνησης. Προεδρεύει του Υπουργικού Συμβουλίου, ενώ εκδίδει και τους νόμους που ψηφίζει η Βουλή. Η ρύθμιση αυτή σχετικά με τη διάρκεια θητείας του Προέδρου της Δημοκρατίας ισχύει από το 2000 και μετά. Έως τότε η θητεία του Προέδρου ήταν επταετής. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει τον Πρωθυπουργό, ο οποίος πρέπει να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της Εθνοσυνέλευσης. Επίσης δύναται να διαλύσει τη Βουλή μετά από πρόταση του Πρωθυπουργού και των Προέδρων των Συνελεύσεων, ενώ μέσα στις αρμοδιότητες του είναι η υπογραφή των υπουργικών αποφάσεων και των διαταγμάτων, ο διορισμός των δημοσίων και των στρατιωτικών υπαλλήλων,

³⁹ *Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

καθώς και είναι εξοπλισμένος με κάποιες άλλες – ήσσονος σημασίας – εξουσίες εκτελεστικής φύσεως ως προεδρεύων του Υπουργικού Συμβουλίου.

Τέλος, υποδέχεται τους ξένους πρεσβευτές, είναι ο αρχηγός του γαλλικού στρατού και έχει το δικαίωμα απονομής χάριτος. Η εκτελεστική εξουσία ασκείται και από την Κυβέρνηση, το συλλογικό όργανο που η πολιτική ευθύνη ανήκει συνολικά στα μέλη της. Ρυθμίζει, καθορίζει και ασκεί τη γενική πολιτική του έθνους και σε αυτήν υπακούει το σύνολο της διοίκησης και ο στρατός. Επί της κεφαλής της Κυβέρνησης βρίσκεται ο Πρωθυπουργός, ο οποίος είναι και ο αρχηγός της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Σύμφωνα με το άρθρο 21 το Σύνταγμα του 1958 φαίνεται να παρέχει ευρείες δυνατότητες εφαρμογής του θεσμού του δημοψηφίσματος στο άρθρο 3, όπου επισημαίνεται πως η κυριαρχία ασκείται από το λαό μέσω των αντιπροσώπων του και μέσω του δημοψηφίσματος. Ωστόσο, οι προϋποθέσεις προσφυγής σε δημοψήφισμα τίθενται πολύ πιο περιοριστικά στην πραγματικότητα. Το Σύνταγμα προβλέπει δύο είδη δημοψηφισμάτων, το νομοθετικό δημοψήφισμα και το συνταγματικό δημοψήφισμα. Όσον αφορά το νομοθετικό δημοψήφισμα, η διάταξη του άρθρου 11 του Συντάγματος μετά την αναθεώρηση του 1995 επιτρέπει τη διενέργεια δημοψηφίσματος με πρόταση της Κυβέρνησης ή της Βουλής για κάθε σχέδιο νόμου που αφορά την οργάνωση των δημόσιων λειτουργιών, την οικονομική και κοινωνική πολιτική και τις εμπλεκόμενες δημόσιες υπηρεσίες. Η οριστική απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος ανήκει αποκλειστικά στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και εξαιρείται από την υπουργική προσυπογραφή⁴⁰. Ως προς το συνταγματικό δημοψήφισμα, το άρθρο 89 που αναφέρεται στην συνταγματική αναθεώρηση προβλέπει τη δυνατότητα επικύρωσης των αναθεωρητικών διατάξεων από το λαό με δημοψήφισμα. Παρόλο αυτά, επειδή η επικύρωση αυτή μπορεί να γίνει και από το Κοινοβούλιο, όλες οι αναθεωρήσεις που έχουν λάβει χώρα με βάση το άρθρο 89 έχουν εγκριθεί κατά αυτό τον τρόπο και όχι άμεσα με δημοψήφισμα. Στην πραγματικότητα, η πιο σημαντική εξουσία του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας είναι αυτή που απορρέει από την άμεση και καθολική εκλογή

⁴⁰ Ράικος Γ. Αθανάσιος Συνταγματικό Δίκαιο 4^η Έκδοση Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και το Οργανωτικό μέρος, Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

του: το γεγονός δηλαδή ότι συγκεντρώνει στο πρόσωπο του τις μισές και πλέον ψήφους των εκλογέων, του προσδίδει απaráμιλλη πολιτική δύναμη, σε αντίθεση με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος είναι πολιτικά ανεύθυνος, ο Πρωθυπουργός διευθύνει τη δράση της Κυβέρνησης, είναι υπεύθυνος για την άμυνα της χώρας και εγγυάται την εκτέλεση των νόμων.

Η επιλογή του ανήκει, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, στην κρίση του Προέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος έχει την ευχέρεια να επιλέξει στη θέση αυτή τον αρχηγό της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας αλλά και τον αρχηγό ενός από τα κόμματα της πλειοψηφίας. Ως προς τους Υπουργούς, αυτοί ορίζονται στην ουσία από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον Πρωθυπουργό από κοινού⁴¹. Ο αριθμός τους και η ιεραρχία μεταξύ τους δεν ορίζονται μέσα στο κείμενο του Συντάγματος και ποικίλουν ανάλογα με τις ανάγκες. Πρέπει να σημειωθεί πως οι Κυβερνήσεις της Γαλλίας αποτελούνται συνήθως από τριάντα έως και σαράντα μέλη. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός πως η ιδιότητα του μέλους της Κυβέρνησης είναι ασυμβίβαστη προς το βουλευτικό αξίωμα, καθώς και προς οποιαδήποτε δημόσια θέση ή επαγγελματική δραστηριότητα. Αυτό έχει ως συνέπεια ακόμα και όταν ο Υπουργός εγκαταλείπει το αξίωμα του, να μην επανακτήσει αυτοδικαίως την ιδιότητα του βουλευτή ή του Γερουσιαστή. Η εκτελεστική εξουσία δεν κατανέμεται πάντα με τον ίδιο τρόπο μεταξύ των οργάνων που κατά το Σύνταγμα την ασκούν. Όταν δηλαδή η κοινοβουλευτική πλειοψηφία ανήκει στην ίδια παράταξη με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο Πρωθυπουργός επιτελεί περισσότερο το ρόλο του συνδεδετικού κρίκου μεταξύ αυτών. Δηλαδή ο ρόλος του περιορίζεται στο να διευθύνει τη δράση της Κυβέρνησης και να κατευθύνει το έργο του Κοινοβουλίου, αλλά ουσιαστικά ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας χαράσσει τις βασικές γραμμές της πολιτικής της χώρας και είναι αυτός που κατέχει στην πραγματικότητα την εκτελεστική εξουσία. Ο ρόλος των Υπουργών ρυθμίζεται

⁴¹ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

⁴¹ Ράικος Γ. Αθανάσιος *Συνταγματικό Δίκαιο 4^η Έκδοση Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και το Οργανωτικό μέρος*, Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

στα άρθρα 22 και 23 του Γαλλικού Συντάγματος. Η νομοθετική εξουσία στο γαλλικό πολίτευμα ασκείται από δύο σώματα, την Εθνική Αντιπροσωπεία και τη Γερουσία, που αποτελούν το Κοινοβούλιο⁴². Η Εθνική Αντιπροσωπεία έχει 577 μέλη, τα οποία εκλέγονται με άμεση ψηφοφορία για πέντε χρόνια. Κάθε βουλευτής εκλέγεται σε μία εκλογική περιφέρεια, με πλειοψηφικό σύστημα σε δύο γύρους, όπως συμβαίνει δηλαδή με την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας. Εξαιτίας αυτού του συστήματος, η νομοθετική εξουσία ασκείται κατά βάση από μία πλειοψηφία, η οποία θα είναι σε θέση να εμφανίζει και μία σαφήνεια ως προς την πολιτική της κατεύθυνση. Από την άλλη πλευρά, η Γερουσία αποτελείται από 321 μέλη, τα οποία εκλέγονται έμμεσα από τους τοπικούς αιρετούς άρχοντες με εννεαετή θητεία, αλλά τα μέλη της ανανεώνονται κατά το ένα τρίτο κάθε τρία χρόνια.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η Γερουσία έχει τις ίδιες νομοθετικές αρμοδιότητες με την Εθνική Αντιπροσωπεία. Ωστόσο, αν παρουσιαστεί κάποια διαφωνία ανάμεσα στα δύο νομοθετικά σώματα, η Κυβέρνηση μπορεί να ζητήσει από τους βουλευτές να αποφανθούν οριστικά επί του εν λόγω θέματος. Το γαλλικό Σύνταγμα καθορίζει ποια θέματα ρυθμίζονται υποχρεωτικά με νόμο ψηφισμένο από το Κοινοβούλιο, ενώ για τα υπόλοιπα θέματα ακολουθείται η κανονιστική τους ρύθμιση υπαγόμενα αυτόματα στην εκτελεστική εξουσία. Οι νόμοι ψηφίζονται από το Κοινοβούλιο κατά τη διαδικασία που προβλέπει το Σύνταγμα, υπό τον έλεγχο όμως του Συνταγματικού Συμβουλίου σχετικά με την τήρηση των διαδικαστικών διατάξεων⁴³. Οι γερουσιαστές εκλέγονται για μία περίοδο εννέα ετών με ανανέωση του 1/3 των μελών της ανά τρία χρόνια από ένα σώμα εκλεκτόρων που αποτελείται από τους βουλευτές, τους γενικούς συμβούλους των διαμερισμάτων, τους δημάρχους και τους δημοτικούς συμβούλους.

Τα νομοσχέδια υποβάλλονται και στα δύο νομοθετικά Σώματα και σε περίπτωση διαφωνίας συστήνεται η λεγόμενη Επιτροπή Συνεννόησης, η οποία είναι επιφορτισμένη με την αποστολή να συντάξει ένα νέο συμβιβαστικό

⁴²

⁴³ *Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

σχέδιο νόμου. Σε περίπτωση που δεν επέλθει συμβιβασμός, την τελική απόφαση την έχει η Εθνοσυνέλευση. Σε κάθε ένα από τα δύο σώματα του Κοινοβουλίου, τα σχέδια νόμου εξετάζονται από επιτροπές, μόνιμες ή ειδικές, και ακολουθεί στη συνέχεια η ψήφιση του νομοσχεδίου στο σύνολο του και κατ' άρθρο 214. Η διαδικασία κατατείνει στην ψήφιση από την Εθνική Αντιπροσωπεία και τη Γερουσία ενός «όμοιου κειμένου», ενώ όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως αν αυτό δεν καταστεί εφικτό, παρεμβαίνει η Κυβέρνηση κατά την προβλεπόμενη στο Σύνταγμα διαδικασία.

Όπως παρατηρείται και στο ελληνικό πολιτικό σύστημα έτσι και στο γαλλικό παρατηρούμε μία διάκριση της ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης. Σε αντίθεση με το αμερικάνικο σύστημα εδώ υπάρχει και πολιτική ευθύνη της Κυβέρνησης, η οποία εκδηλώνεται μέσα από την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων των σωμάτων που απαρτίζουν το γαλλικό Κοινοβούλιο, αλλά και ποινική ευθύνη των Υπουργών και του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Η πολιτική – κοινοβουλευτική ευθύνη της Κυβέρνησης και στο γαλλικό σύστημα έχοντας τα χαρακτηριστικά του κοινοβουλευτισμού παρατηρούμε ότι υπάρχει η κοινοβουλευτική, όπως προκύπτει από τα άρθρα 20 αλλά και από τα άρθρα 49 και 50 του γαλλικού Συντάγματος⁴⁴, όπου ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ Κοινοβουλίου και της Κυβέρνησης και οργανώνοντας με τον τρόπο αυτό το Σύνταγμα του 1958, εγκαθιδρύοντας τη συνεργασία μεταξύ Βουλής και Κυβέρνησης κατά την παραγωγή του νομοθετικού έργου εγκαινίασε ένα είδος «ορθολογικού κοινοβουλευτισμού» (*parlementarisme rationalise*), στο πλαίσιο του οποίου η Κυβέρνηση είναι παρούσα σε όλες τις φάσεις από τη γένεση έως την τελική ψήφιση ενός νόμου, διαδραματίζοντας ουσιαστικά πρωτεύοντα ρόλο στη νομοθετική λειτουργία.

Στα περισσότερα σύγχρονα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα, η κοινοβουλευτική πλειοψηφία που ασκεί την κυβερνητική πολιτική έχει την πρωτοβουλία και έτσι συχνά τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο κατά τη διαδικασία της νομοθετικής παραγωγής. Κατ' αρχήν, σύμφωνα με το άρθρο 20 ορίζει ότι η Κυβέρνηση

⁴⁴ Ράικος Γ. Αθανάσιος Συνταγματικό Δίκαιο 4^η Έκδοση Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και το Οργανωτικό μέρος, Εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

είναι υπόλογη στο Κοινοβούλιο, χαρακτηριστικό των κοινοβουλευτικών συστημάτων. Στο άρθρο 49 παρ. 1 του γαλλικού Συντάγματος θίγεται το θέμα της εμπιστοσύνης. Ο πρωθυπουργός δηλαδή μπορεί να ζητήσει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα του ή την κατεύθυνση της Κυβέρνησης του. Σε αρνητική απάντηση η κυβέρνηση οδηγείται σε παραίτηση.

Ωστόσο, η σημασία αυτής της διάταξης είναι εντελώς τυπική καθώς έχει τεθεί ολόκληρο ζήτημα ερμηνείας ως προς τον προαιρετικό ή υποχρεωτικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης δέσμευσης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο του γαλλικού Συντάγματος.

Από την ερμηνεία και την πρακτική η επιλογή αυτή είναι προαιρετική και παραμένει μία σημαντική κοινοβουλευτική παράδοση χωρίς κανένα όμως ουσιαστικό αντίκρουσμα, αφού και σε περίπτωση κυβέρνησης αμφισβητούμενης πλειοψηφίας, η διαδικασία αυτή μπορεί να παρακαμφθεί χωρίς καμία συνταγματική αναστάτωση. Αξίζει βέβαια να τονιστεί ότι από το 1993 και έπειτα, όλες οι Κυβερνήσεις έχουν ζητήσει την εμπιστοσύνη του Κοινοβουλίου μέσα σε λίγες μέρες μετά το διορισμό τους.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί και μία άλλη έκφανση της κοινοβουλευτικής ευθύνης της Κυβέρνησης, όπως αυτή εκδηλώνεται μέσα από το άρθρο 49 παρ. 3 του γαλλικού Συντάγματος. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την τελευταία αυτή διάταξη επιτρέπεται στην Κυβέρνηση να επιβάλλει στην Εθνική Αντιπροσωπεία την υιοθέτηση ενός κειμένου, αμέσως και χωρίς ψηφοφορία, στην οποία η Εθνοσυνέλευση μπορεί να αντιτάξει μόνο τη διαδικασία της κατάθεσης πρότασης μομφής κατά τα αναφερόμενα στην διάταξη του άρθρου 49 παρ. 2 του γαλλικού Συντάγματος. Αυτή η διαδικασία κινείται από τον Πρωθυπουργό και αφορά θέματα όπως την υιοθέτηση νομοσχεδίων που έχουν ως αντικείμενο τη χρηματοδότηση ή την κοινωνική ασφάλιση, ενώ αυτή η διαδικασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για κάποιο άλλο έργο ή οικονομικό λογαριασμό.⁴⁵

⁴⁵ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

Σύμφωνα με το άρθρο 67 και το άρθρο 68 του γαλλικού Συντάγματος ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν ευθύνεται για τις πράξεις που διενεργούνται κάτω από την ιδιότητα του αυτή και που αφορούν την ενάσκηση των καθηκόντων του με εξαίρεση την περίπτωση της εσχάτης προδοσίας. Η ανευθυνότητα του αυτή είναι απόλυτη και οριστική και περιλαμβάνει τόσο την πολιτική ευθύνη όσο και την ποινική, την αστική ή και τη διοικητική και έτσι δεν μπορεί να κινηθεί καμία διαδικασία εναντίον του αρχηγού του κράτους. Ωστόσο, αυτή η ανευθυνότητα έχει δύο εξαιρέσεις: ο αρχηγός του κράτους μπορεί να διωχθεί ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την περίπτωση τέλεσης των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας ή μπορεί να υπόκειται σε μομφή σε περίπτωση παράβασης των καθηκόντων του, τα οποία ασκούνται με προφανώς ασυμβίβαστο τρόπο από αυτόν που επιβάλλει η άσκηση της εντολής που του δόθηκε.

2.3 Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Σε αυτό το σημείο της εργασίας είναι σημαντικό να γίνει μια αναφορά και στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, το ισχύον Πολιτειακό Σύστημα στην Κύπρο είναι το Προεδρικό Σύστημα, με Έλληνα Πρόεδρο και Τούρκο Αντιπρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος προηγείται στην Κυπριακή Δημοκρατία, ως Αρχηγός του Κράτους:

- (α) Αντιπροσωπεύει τη Δημοκρατία σε κάθε επίσημη εκδήλωση,
- (β) υπογράφει τα διαπιστευτήρια των διπλωματικών απεσταλμένων και δέχεται τα διαπιστευτήρια των ξένων διπλωματικών απεσταλμένων,
- (γ) υπογράφει τις πράξεις επικύρωσης των Διεθνών Συνθηκών, συμβάσεων ή/και των συμφωνιών,
- (δ) απονέμει τις τιμητικές διακρίσεις της Δημοκρατίας.

Η Εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι άμεση και διενεργείται κάθε πέντε χρόνια, με καθολική και μυστική ψηφοφορία. Αν υποβληθεί μόνο μια υποψηφιότητα τότε ο υποψήφιος ανακηρύσσεται ως εκλεγής Πρόεδρος της Δημοκρατίας, χωρίς ψηφοφορία.⁴⁶

Σε περίπτωση που υπάρχουν περισσότερες της μιας υποψηφιότητες διενεργείται ψηφοφορία και ο υποψήφιος, που λαμβάνει ποσοστό πέραν του 50% του συνολικού αριθμού των εγκύρων ψήφων, εκλέγεται ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Αν κάποιος υποψήφιος δεν λάβει τον απαιτούμενο αριθμό ψήφων, η εκλογή επαναλαμβάνεται, κατά την αντίστοιχη ημέρα της αμέσως επόμενης εβδομάδας, μεταξύ των δύο επικρατέστερων υποψηφίων, που έχουν πάρει το μεγαλύτερο αριθμό έγκυρων ψήφων και, ο υποψήφιος που λαμβάνει, κατά την επαναληπτική εκλογή, το μεγαλύτερο αριθμό έγκυρων ψήφων εκλέγεται ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

⁴⁶ *Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

Η εκλογή νέου Προέδρου της Δημοκρατίας διεξάγεται πριν την εκπνοή της προεδρικής θητείας της πενταετούς περιόδου του απερχόμενου Προέδρου, σε τρόπο ώστε να καθίσταται δυνατή η εγκατάσταση του νέου Προέδρου την ημέρα κατά την οποία λήγει η περίοδος αυτή.

Κάθε πολίτης της Δημοκρατίας δικαιούται να θέσει υποψηφιότητα, για εκλογή στο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, αν:

(α) Κατά το χρόνο της εκλογής θα έχει συμπληρώσει το 35ο έτος της ηλικίας του,

(β) δεν έχει καταδικασθεί για αδίκημα ατιμωτικό ή ηθικής αισχροσύνης ή δεν έχει στερηθεί της εκλογιμότητας, κατόπιν απόφασης αρμόδιου Δικαστηρίου της Δημοκρατίας, ένεκα οιοδήποτε εκλογικού αδικήματος,

(γ) δεν πάσχει από διανοητική νόσο που να τον καθιστά ανίκανο να ασκήσει τα καθήκοντα του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Η θητεία του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι πενταετής, η οποία αρχίζει την ημέρα εγκατάστασης του νέου Προέδρου από τη Βουλή των Αντιπροσώπων, ενώπιον της οποίας ο Πρόεδρος δίδει επισήμως διαβεβαίωση για πίστη και σεβασμό στο Σύνταγμα και τους Νόμους της Δημοκρατίας και για διατήρηση της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου. Η Βουλή των Αντιπροσώπων συνεδριάζει ειδικά για το σκοπό αυτό την ημέρα κατά την οποία λήγει η πενταετής θητεία του απερχόμενου Προέδρου της Δημοκρατίας.

Το λειτούργημα του Προέδρου της Δημοκρατίας παραμένει χωρίς φορέα, λόγω θανάτου ή παραίτησης του κατόχου του αξιώματος, ή λόγω καταδίκης του Προέδρου για εσχάτη προδοσία ή για οιοδήποτε άλλο αδίκημα ατιμωτικό ή ηθικής αισχροσύνης ή λόγω διαρκούς σωματικής ή διανοητικής ανικανότητας ή λόγω απουσίας μη προσωρινής, που να καθιστά αδύνατη την ενεργό εκπλήρωση των προεδρικών καθηκόντων. Η παραίτηση του Προέδρου της Δημοκρατίας υποβάλλεται γραπτώς στη Βουλή των Αντιπροσώπων, μέσω του Προέδρου της.

2.4 Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.

Σε αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε στις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας στο ημιπροεδρικό σύστημα της Ρωσίας. Όσον αφορά το πολιτικό σύστημα στην Ρωσία μπορεί να αναφερθεί πώς ο πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας είναι ο αρχηγός του κράτους. Για την ανάδειξη ενός εκ των υποψηφίων στο προεδρικό αξίωμα, απαιτείται η συγκέντρωση ποσοστού άνω του 50% επί του συνόλου των ψήφων. Σε περίπτωση που κανείς υποψήφιος δε συγκεντρώσει το εν λόγω ποσοστό στον πρώτο γύρο, η εκλογική διαδικασία επαναλαμβάνεται (δεύτερος γύρος) μεταξύ των δυο επικρατέστερων υποψηφίων, ώστε να αναδειχθεί ο νικητής. Η προεδρική θητεία διαρκεί τέσσερα χρόνια. Η πολιτική ισχύς του προέδρου βασίζεται στο γεγονός ότι το ρωσικό σύνταγμα τον εξοπλίζει θεσμικά με ένα συνδυασμό αρμοδιοτήτων διορισμού προσώπων στις σημαντικότερες θέσεις της εκτελεστικής εξουσίας και αρμοδιοτήτων χάραξης πολιτικής στους πλέον στρατηγικούς τομείς. Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος διορίζει τον πρωθυπουργό και την κυβέρνηση, μπορεί να προεδρεύει στις συνεδριάσεις του υπουργικού συμβουλίου, προτείνει τον διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, τους δικαστές του Ανωτάτου και του Ανωτάτου Διαιτητικού Δικαστηρίου, καθώς και τον Γενικό Εισαγγελέα. Καθορίζει τις βασικές κατευθύνσεις της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της χώρας, αναλαμβάνει την εκπροσώπησή της σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, ενώ τίθεται επικεφαλής («Commander in Chief») των ενόπλων δυνάμεων, καθώς και του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας. Έχει, επίσης, τη δυνατότητα έκδοσης διαταγμάτων (ukazy) που διαθέτουν ισχύ νόμου, χωρίς προηγούμενη νομοθετική ρύθμιση, αν και υπογραμμίζεται πως τα προεδρικά διατάγματα οφείλουν να είναι σύνομα με την κείμενη νομοθεσία καθώς και με το σύνταγμα. Επιπρόσθετα, ο πρόεδρος έχει τη δυνατότητα διάλυσης του κοινοβουλίου, σε περίπτωση που αυτό κριθεί απαραίτητο, έχει το δικαίωμα να καταθέτει νομοσχέδια προς ψήφιση στο κοινοβούλιο, όπως και τη δυνατότητα να προβάλει veto (στην πράξη πολύ

ισχυρό) σε όλα τα νομοσχέδια που περνάνε από αυτό.⁴⁷ Το ρωσικό σύνταγμα του 1993, έχει δώσει στον πρόεδρο απόλυτο έλεγχο επί τεσσάρων στρατηγικών τομέων: ασφάλεια, άμυνα, εσωτερική και εξωτερική πολιτική. Στην πράξη, η ρωσική προεδρία λειτουργεί ως παράλληλη κυβέρνηση, καθώς οι διάφορες αρμόδιες διευθύνσεις της προεδρίας συχνά επισκιάζουν τη λειτουργία των αντίστοιχων υπουργείων, τα οποία με τη σειρά τους υπόκεινται στον ασφυκτικό προεδρικό έλεγχο. Επομένως, ο πρωθυπουργός έχει πολύ περιορισμένο (έως ανύπαρκτο) έλεγχο επί των υπουργείων που είναι αρμόδια για τους στρατηγικούς τομείς. Ο πρωθυπουργός της Ρωσικής Ομοσπονδίας διορίζεται από τον πρόεδρο, αλλά υποχρεούται να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη της Δούμας.

Επομένως, είναι υπεύθυνος τόσο απέναντι στον πρόεδρο, όσο και απέναντι στη Δούμα, αν και στην πράξη οι δυνατότητες ελέγχου που έχει η Δούμα είναι πολύ περιορισμένες. Επίσης, ο πρωθυπουργός πλαισιώνεται από τους αναπληρωτές πρωθυπουργούς και τους υπουργούς, ο διορισμός των οποίων γίνεται από τον πρόεδρο.

Ως κύριο έργο της κυβέρνησης ορίζεται η διαχείριση εσωτερικών ζητημάτων, σχετικών με την οικονομική και κοινωνική πολιτική. Αρμοδιότητες της κυβέρνησης είναι η σύνταξη του προϋπολογισμού και η κατάθεση του στη Δούμα για έγκριση, η εφαρμογή μιας κοινής (ομοσπονδιακής) οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, η διασφάλιση της κρατικής παρουσίας, η λήψη μέτρων για την ασφάλεια της χώρας και η εφαρμογή των μέτρων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Ο ορίζοντας υλοποίησης του κυβερνητικού προγράμματος είναι τετραετής.

Ωστόσο, ο πρόεδρος είναι, σαφώς, εκείνος που συγκεντρώνει τις περισσότερες και τις πλέον αποφασιστικές αρμοδιότητες. Η νομοθετική εξουσία εκφράζεται κατά κύριο λόγο (αν και όχι αποκλειστικά, αφού και η κυβέρνηση και –κυρίως– ο πρόεδρος έχουν νομοθετικές αρμοδιότητες) από

⁴⁷ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

την Ομοσπονδιακή Εθνοσυνέλευση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της οποίας οι λειτουργίες πραγमाτώνονται μέσω δυο σωμάτων: του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου και της Δούμας. Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο (Άνω Βουλή) αποτελείται από 178 μέλη που αντιπροσωπεύουν τα 89 ομοσπονδιακά υποκείμενα της χώρας. Κάθε ομοσπονδιακό υποκείμενο, ανεξαρτήτως του μεγέθους και του πληθυσμού του, εκπροσωπείται στο Συμβούλιο από 2 μέλη, καθένα εκ των οποίων εκπροσωπεί αντίστοιχα τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία κάθε υποκειμένου. Τα μέλη του Ο.Σ. δεν αντιπροσωπεύουν πολιτικούς σχηματισμούς, αλλά προασπίζουν τα συμφέροντα της επικράτειας από την οποία προέρχονται. Σύμφωνα με το άρθρο 101 του ρωσικού Συντάγματος, ο Πρόεδρος του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου εκλέγεται εκ των μελών του σώματος. Στα επίσημα καθήκοντά του εντάσσονται η προεδρία των συνόδων του οργάνου, η επεξεργασία προσχεδίων νόμων, η συνεργασία με τις επιβοηθητικές Επιτροπές, η εκπροσώπηση του οργάνου στην Ομοσπονδιακή Εθνοσυνέλευση καθώς και η επίδοση ψηφισμάτων στον πρόεδρο ή τη Δούμα.

2.5 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ ΤΟΣΟ ΣΕ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΟΣΟ ΚΑΙ ΣΕ ΗΜΙΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

Γίνεται αντιληπτό πως κάθε είδος Συντάγματος ή χώρας μέσω της πολιτειακής μορφής που διαθέτει στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, «αφήνει» τα δικά της περιθώρια στην έκφραση πολιτικής ελευθερίας και βούλησης των πολιτών, προκειμένου εκείνοι να εκφράσουν τις όποιες λαϊκές /νομοθετικές πρωτοβουλίες τους στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Διαπιστώθηκε επίσης πως η Ήπειρος η οποία προσπαθεί να προσφέρει περισσότερες ελευθερίες και πρωτοβουλίες συνάμα στους πολίτες των κρατών –μελών της, είναι εκείνη της Ευρώπης, μέσω της ψήφισης της συνθήκης της Λισαβόνας, είτε σε Κοινοβουλευτικά είτε σε Ημιπροεδρικά συστήματα.

Σύμφωνα με την έρευνα που παρατέθηκε, ο σημαντικότερος στόχος της Συνθήκης της Λισαβόνας είτε σε Κοινοβουλευτικά είτε σε Ημιπροεδρικά συστήματα, ήταν να περιορίσει σε σημαντικό βαθμό το δημοκρατικό έλλειμμα το οποίο διαπιστώνεται τόσο σε ένα από τα βασικά θεσμικά όργανα της Κοινότητας, ήτοι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όσο και στον τρόπο επίσης που εκφράζεται η συμμετοχική δημοκρατία ανάμεσα στους πολίτες.

Η νέα αυτή Συνθήκη ήταν ουσιαστικά η πρώτη η οποία προέβαλε για πρώτη φορά στους πολίτες τη μέγιστη δυνατότητα να εκφράσουν την γνώμη τους μέσω διεξαγωγής δημοψηφισμάτων στις χώρες τους αναφορικά με υποθέσεις πάνω στις οποίες ήθελαν να εκφράσουν τη γνώμη τους⁴⁸.

Επίσης του προσέδιδε τη δυνατότητα να προτείνουν στη Κοινότητα την κατάθεση συγκεκριμένων νομοθετικών προτάσεων μέσω της εφαρμογής των μέτρων για τις πρωτοβουλίες των Ευρωπαίων Πολιτών.

⁴⁸ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

Τέλος αναφερόμενοι λοιπόν στη διαδικασία της διεξαγωγής και εφαρμογής της λαϊκής /νομοθετικής πρωτοβουλίας των πολιτών και σύμφωνα λοιπόν με τη συνθήκη της Λισσαβόνας είτε σε Κοινοβουλευτικά είτε σε Ημιπροεδρικά συστήματα, θα πρέπει επίσης να υποστηριχτεί πως σημαντική προϋπόθεση για την άσκηση του νέου συλλογικού πολιτικού δικαιώματος των πολιτών θεωρείται η συλλογή ενός εκατομμυρίου υπογραφών εντός ενός έτους σε τουλάχιστον εννέα χώρες της Κοινότητας, μέσω των οποίων θα είναι δυνατόν να ζητηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση να υποβάλει πρόταση για ένα συγκεκριμένο θέμα εντός των ορίων της εξουσίας που διαθέτει.⁴⁹

Μια άλλη κατηγορία κρατών που εξετάζεται ως προς το βαθμό παροχής ελευθεριών στους πολίτες τους αναφορικά με τις λαϊκές /νομοθετικές πρωτοβουλίες σε αυτά, είναι εκείνα τα οποία χαρακτηρίζονται ως Ομοσπονδιακά, που συνήθως αναφέρονται σε Ημιπροεδρικά συστήματα. Σύμφωνα με την ανάλυση που παρατέθηκε στις προηγούμενες ενότητες, σε ένα Ομοσπονδιακό Κράτος και βάσει του τρόπου αυτού δημιουργίας σε Ημιπροεδρικά συστήματα, υφίσταται συγκεκριμένα μία μόνο κεντρική εξουσία, όπου η οποία και μόνο αυτή, αντιπροσωπεύει τα σχετικά συγκροτούντα κράτη-μέλη διεθνώς και με συνέπεια να καθίσταται έτσι, και εν του συνόλου του υποκείμενου διεθνούς δικαίου.

Εντούτοις, θα πρέπει να επισημανθεί και σχετικό με το αντικείμενο της μελέτης μας αναφορικά με τη λαϊκή /νομοθετική πρωτοβουλία των πολιτών σε Ημιπροεδρικά συστήματα, ότι εξακολουθεί να μην υπάρχει το δικαίωμα της πρωτοβουλίας των πολιτών για την άμεση τροποποίηση ενός ισχύοντος θέματος ή για τη θέσπιση ενός νέου ομοσπονδιακού νόμου και όπως αυτό μπορούσε να περιέχεται αντίστοιχα στον Κατάλογο του Σχεδίου του έτους 1995.

Τέλος και αναφορικά με τη περίπτωση μας, θα μπορούσε να σημειωθεί πως η διαδικασία προσφυγής σε δημοψήφισμα για τη λήψη μιας απόφασης

⁴⁹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

σχετικά με κάποιο ζήτημα μείζονος σημασίας, θεωρείται σχετικά εύκολη και μπορεί να ενεργοποιηθεί και με πρωτοβουλία των ιδίων των πολιτών καθώς και με ενδεχόμενες τροποποιήσεις στο Σύνταγμα οι οποίες μπορούν να εγκριθούν με δημοψήφισμα αλλά και με άλλους σχετικούς τρόπους

Η περίπτωση εκείνη και η οποία αναλύεται σε σχέση με τη προσφορά και εφαρμογή λαϊκής /νομοθετικής πρωτοβουλίας των πολιτών είναι στη πόλη της Καλιφόρνια των ΗΠΑ. Σύμφωνα με τα όσα παρατέθηκαν στη συγκεκριμένη ενότητα, η πολιτειακή διακυβέρνηση της Πολιτείας της Καλιφόρνια ακολουθεί ουσιαστικά ένα κρατικό πρότυπο με τρεις διαφορετικές εξουσίες, ήτοι εκείνη της εκτελεστικής η οποία αποτελείται από τον κυβερνήτη της πολιτείας και τους υπόλοιπους αιρετούς υπεύθυνους, της νομοθετικής η οποία αποτελείται από το κοινοβούλιο αλλά και τη γερουσία, και τρίτη της δικαστικής, η οποία αποτελείται από το ανώτατο δικαστήριο της Πολιτείας της Καλιφόρνια αλλά και μικρότερα σώματα δικαστών.⁵⁰

Είναι ανάγκη να σημειωθεί λοιπόν πως η μορφή της Άμεσης Δημοκρατίας είναι ένα πολίτευμα το οποίο εφαρμόζεται στη περίπτωση της Πολιτείας της Καλιφόρνια και λειτουργεί στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων από τους πολίτες, ενώ η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία θεσμοθετείται ουσιαστικά πάνω στην έννοια της αντιπροσώπευσης δηλαδή στην αντιπροσώπευση των πολιτών από πολιτικούς, που σχεδόν μόνιμα αποτελεί την χειραγώγηση των πρώτων από τους δεύτερους.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως η έκφραση της λαϊκής /νομοθετικής πρωτοβουλίας στη Πολιτεία της Καλιφόρνια αναφέρεται σ' ένα θεσμό ο οποίος λειτουργεί συστηματικά σε κάποιες άλλες πιο προηγμένες δημοκρατικές χώρες, όπου υπάρχει το λεγόμενο «petition», δηλαδή αίτημα των πολιτών το οποίο προβάλλεται με το σύστημα της συλλογής υπογραφών και το οποίο αποσκοπεί στην έκφραση μιας δημοκρατικής λειτουργίας, όπως για παράδειγμα στη διενέργεια ενός δημοψηφίσματος.

⁵⁰ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο Κοινοβουλευτικό και στο Ημιπροεδρικό σύστημα.

3.1 Σύγκριση Κοινοβουλευτικού – Ημιπροεδρικού συστήματος.

Αναφερόμενοι σχετικά στο τρόπο λειτουργίας και τις διαφορές του Κράτους σε Ημιπροεδρικό και Κοινοβουλευτικό σύστημα, θα λέγαμε πως σε όλους είναι κατανοητό ότι πρέπει ο καθένας να αγωνίζεται για τις ιδέες ώστε το κοινοβουλευτικό σύστημα μιας χώρας, να μπορεί να αξιολογηθεί σωστά και ως εκ τούτου να οριοθετηθούν και εφαρμοσθούν με τον πλέον ορθό τρόπο, τα χαρακτηριστικά ενός Ημιπροεδρικού ή Κοινοβουλευτικού Συστήματος⁵¹.

Προκειμένου όμως να γίνει αντιληπτό για τι ακριβώς γίνεται στο καθένα από τα δύο αυτά πολιτεύματα, θα πρέπει να κατοχυρωθεί μια ολοκληρωμένη άποψη για τις βασικές διαφορές των δυο πολιτικών συστημάτων. Οι βασικές διαφορές που εντοπίζονται λοιπόν εξαρχής, είναι οι εξής⁵² :

- ❖ Η Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική Δημοκρατία και η οποία αποτελεί ουσιαστικά την κύρια μορφή του Κοινοβουλευτικού συστήματος, αποτελεί ένα πολιτικό σύστημα που έχει τη βάση του στη αντιπροσώπευση από το λαό μιας κλειστής χώρας.
- ❖ Η Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική Δημοκρατία χαρακτηρίζεται ως ένα πολιτικό σύστημα, ασταθές και αναβλητικό. Οι πολιτικές ισορροπίες είναι οι βάσεις του και το πολιτικό κόστος πολύ σημαντικό.
- ❖ Στην Προεδρευόμενη Δημοκρατία, είναι αδύνατο να υπάρξει συμφωνία σε κόμματα και νόμους για μια δημοκρατική οργάνωση ενιαία ή σε

⁵¹ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

⁵² Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988*

λειτουργία κομμάτων. Στη Προεδρική Δημοκρατία όμως και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, ακόμα και αν όλα τα κόμματα , συμφωνούν σε δημοκρατική οργάνωση και πολιτική διαφάνεια, η δυναμική αυτού του συστήματος είναι τέτοια ώστε δημιουργείται ένας τρόπος δημοκρατικής οργάνωσης και λειτουργίας των κομμάτων. Έτσι ο αρχηγός του κόμματος και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, δεν εξαρτάται από τους βουλευτές του ή το αντίθετο. Και οι δυο εκλέγονται από τη βάση του κόμματος. Όλοι οι βουλευτές είναι ανεξάρτητοι και μπορούν να ελέγχουν ακόμα και τη κυβέρνηση ή και να καταψηφίζουν νομοσχέδια. Δε τίθεται κανένα θέμα κομματικής πειθαρχίας και η κυβέρνηση δε κινδυνεύει να «πέσει» , ή να διαγραφούν οι βουλευτές και να μη γίνουν υπουργοί.

❖ Προκειμένου τέλος να μπορέσει η ολιγαρχία να είναι αλώβητη πίσω από το πολιτικό σύστημα αλλά και τα μέλη της να προστατευθούν και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, πρέπει ν' ασκεί έλεγχο η δικαιοσύνη.

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, αναφέρεται η περίπτωση εκείνη όπου τον Απρίλιο του 1969, ο Γάλλος Πρόεδρος Charles de Gaulle παραιτήθηκε ύστερα από δημοψήφισμα για τις κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις, κάτι που αναφέρεται στην ιστορία ως ένα σπάνιο χαρακτηριστικό. Δοθήσης της ευκαιρίας, θα λέγαμε λοιπόν πως στη περίπτωση της Γαλλίας και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα που εφαρμόζει, το βασικό στοιχείο του συστήματος, είναι η πορεία του Προέδρου η οποία λαμβάνεται ως σταθερή⁵³.

Έτσι λοιπόν και βάσει των ανωτέρω, θα λέγαμε πως οι σκέψεις για μεταρρύθμιση του ενός εκ των δύο πολιτευμάτων που εφαρμόζει μια χώρα, θα υπάρχουν πάντα λόγω των εγγενών προβλημάτων. Ο εντοπισμός των αλλαγών που κάνουν μεγαλύτερα τα πλεονεκτήματα του κάθε συστήματος και περιορίζουν τα μειονεκτήματά του, είναι δύσκολος. Κάποιες αλλαγές θα στερούσαν από το εκάστοτε σύστημα ,όπως στο Ημιπροεδρικό Σύστημα το

⁵³ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

βασικό του πλεονέκτημα, ήτοι αυτό της σταθερής θητείας.

Αναφέρονται επίσης αλλαγές οι οποίες θα μπορούσαν να περιορίσουν τα εγγενή μειονεκτήματα στο εκάστοτε πολίτευμα όπως:

- ❖ Ο περιορισμός της χρονικής διάρκειας της προεκλογικής εκστρατείας
- ❖ Η ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών που έχουν στη διάθεση τους οι άλλες δύο εξουσίες για περιορισμό των εξουσιών του προέδρου
- ❖ Η ενίσχυση του «μεσολαβητικού» ρόλου της δικαστικής εξουσίας στις διαμάχες των δύο εξουσιών
- ❖ Η ταυτόχρονη διεξαγωγή κοινοβουλευτικών και προεδρικών εκλογών (κάτι ανάλογο γίνεται τα τελευταία χρόνια στη Γαλλία για να περιοριστεί η δυνατότητα «συγκατοίκησης» προέδρου και πρωθυπουργού από διαφορετικές παρατάξεις).

Δεν αποτελεί σύμπτωση βέβαια που κάποια προεδρικά συστήματα είναι η μειοψηφία των πολιτικών συστημάτων διεθνώς. Το ερώτημα που παραμένει είναι αν το εκάστοτε σύστημα μπορεί να δώσει τους κατάλληλους θεσμικούς μηχανισμούς ώστε να επιλυθούν τα σημαντικά θέματα της κοινωνίας. Ειδικά σε περίοδο κρίσης το κάθε σύστημα έχει τη τάση να οξύνει τα προβλήματα και να δημιουργεί πόλωση. Έτσι οδηγεί τη πολιτική σε παράλυση εντός μιας κοινωνίας⁵⁴.

⁵⁴ Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

3.2 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο Κοινοβουλευτικό και στο Ημιπροεδρικό σύστημα – Ιστορική Αναδρομή.

Σύμφωνα με το άρθρο 37 Συντ. στο κοινοβουλευτικό σύστημα ο πρωθυπουργός διακατέχεται από δέσμιες αρμοδιότητες ως προς τον διορισμό της κυβέρνησης σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω ,ενώ στο ημιπροεδρικό σύστημα, ο Πρόεδρος της δημοκρατίας διορίζει όποιο πρόσωπο επιθυμεί ο ίδιος, αρκεί το κόμμα του να κατέχει την πλειοψηφία της Βουλής.

Επιχειρώντας μία σχετική ιστορική αναδρομή, θα μπορούσε να αναφερθεί πως στην Ελλάδα, με το σύνταγμα του έτους 1864, ο ανώτατος άρχοντας ήταν ακόμα ο Βασιλιάς αλλά η λαϊκή κυριαρχία προστατευόταν και η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών είχε θεσπιστεί. Ο Βασιλιάς με τη συνεργασία της Βουλής ανέλαβε τη νομοθετική εξουσία όπως και τη εκτελεστική. Εκείνος διορίζει τους υπουργούς και τα δικαστήρια ασκούν τη δικαστική εξουσία.

Το Σύνταγμα του 1864 είναι το μακροβιότερο, αφού η ισχύς ήταν για 50 χρόνια. Μια περίεργη αντισυνταγματική πολιτική ξεκίνησε μετά τη ψήφισή του, αφού δημιουργήθηκαν κυβερνήσεις που δε προέρχονταν από πλειοψηφία αλλά από μειοψηφία Βουλής. Το γεγονός αυτό ήταν αντισυνταγματικό και προκαλούσε αναστάτωση στη χώρα⁵⁵.

Ο καθηγητής συνταγματικού δικαίου κύριος Σγουρίτσας θεωρεί ότι ο σχηματισμός κυβέρνησης ήταν θέμα καθαρά προσωπικό ,αναφέρεται δε ότι εκ της εποχής της ορκομωσίας του (19 Οκτωβρίου 1863) μέχρι το 1875 «εξερράγησαν είκοσι δύο κυβερνητικά κρίσεις, εκ των οποίων αν εξαίρεση τας τεσσάρων ή πέντε, και λοιπαί προεκλήθησαν εκ των επεμβάσεων του Στέμματος» και «ο κατ' επανάληψιν από του 1864 διορισμός κυβερνήσεων εκ της μειοψηφίας της Βουλής η και των «αχρόων», θεωρηθείς ως κατάχρησις

⁵⁵ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

των σχετικών δικαιωμάτων του Ανώτατος Άρχοντος, τείνουσα να σταθεροποιηθή εις αντιδημοκρατικόν τρόπον διακυβερνήσεως της χώρας επροκάλεσεν αποφασιστικήν κατά του Στέμματος επέμβασιν του Χαριλάου Τρικούπη, τυπικού εκπροσώπου των φιλελευθέρων και δημοκρατικών τάσεων της αστικής τάξεως κατα το τελευταίον τέταρτον του ΧΙΧ αιώνος καταλήξασαν εις την επιβολήν της «αρχής της δεδηλωμένης» επί των σχέσεων Βουλής και κυβερνήσεως»⁵⁶.

Ωστόσο το περίφημο αυτό άρθρο ήταν και η πρώτη αποφασιστική επέμβαση κατά του Βασιλιά. Δημοσιεύθηκε στη εφημερίδα του Κανελλίδη το έτος 1874. Μέσα από το άρθρο αυτό, του Τρικούπη, καυτηριαζόταν συνεχώς η αρχή των κυβερνήσεων της μειοψηφίας εκείνης της περιόδου. Σύμφωνα με το άρθρο, η «διαγωγή» των κυβερνήσεων αυτών, που κάθε άλλο παρά εθνικές μπορούσαν να χαρακτηριστούν, <<ουδόλως δικαιολογεί μομφάς κατά του έθνους. Προκαλεί μόνον σκέψεις περί της καταχρήσεως της συνταγματικής προνομίας του διορισμού και της παύσεως των υπουργών». Δηλαδή διακήρυσσε κατηγορηματικά και ανεπιφύλακτα ότι για όλα αυτά «το έθνος δεν πταίει»⁵⁷.

Τέλος το άρθρο κατέληγε στο ότι έπρεπε να εφαρμοσθεί το ορθό ώστε να σταματήσει η συνταγματική και η κακοδαιμονία της χώρας. «Ίνα επέλθει θεραπεία, πρέπει να γίνη ειλικρινώς αποδεκτή η θεμελιώδης αρχή της κοινοβουλευτικής κυβερνήσεως ότι τα υπουργία λαμβάνονται εκ της πλειοψηφίας της Βουλής»⁵⁸.

Και αφού επιγραμματικά ανέφερε ότι «Ενόσω η Βασιλεία προσφέρει την εξουσίαν, την διάλυσιν και τας επεμβάσεις, ως βραβείον εις τας εν τη Βουλή μειοψηφίας, θα πολλαπλασιάζωνται επ άπειρον, οι μνηστήρες της αρχής»,

⁵⁶ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

⁵⁷ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004

⁵⁸ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

κατέληγε στο ότι « Δεν πταίει το Έθνος». Μέσα από το άρθρο αυτό η κοινή γνώμη άλλαξε. Ο αρθρογράφος διώχθηκε και του ασκήθηκε ποινική δίωξη. Ο ίδιος ανακρίθηκε στις 06/07/1864.

Το σίγουρο είναι ότι αυτό το άρθρο είναι μνημείο για την ιστορία του Συντάγματος στη Ελλάδα αλλά οδήγησε τον Τρικούπη, στη φυλακή. Στη συνέχεια όμως ο ίδιος έγινε Πρωθυπουργός. Έτσι το έτος 1875, τον Απρίλιο, δημιούργησε τη πρώτη Κυβέρνηση και φυσικά ήταν σε θέση να υποστηρίξει τις αρχές του και την υιοθέτηση του Κοινοβουλευτικού Συστήματος με τις ενισχυμένες αρμοδιότητες του Αρχηγού του κράτους⁵⁹.

Βάσει των ανωτέρω λοιπόν, θα λέγαμε λοιπόν πως η Αρχή της Δεδηλωμένης και ως παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει τις αρμοδιότητες του Αρχηγού Κράτους στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα και σε αντίθεση με το Ημιπροεδρικό, καθιερώθηκε στη Ελλάδα ώστε να υπάρξει συνταγματική ομαλότητα και πολιτική τάξη. Δεν υπήρξε όμως καμία γραπτή διάταξη για κάτι τέτοιο. Αποτελούσε μια από τις συνθήκες του πολιτεύματος και ήταν αναγκαίο ν' αναγνωρισθεί με γραπτή διάταξη.

Έτσι πρώτο το Σύνταγμα της «Ελληνικής Δημοκρατίας» της 29ης Σεπτεμβρίου του 1925, δέχθηκε και διακήρυξε με την διάταξη του άρθρου 86 ότι «Η κυβέρνηση πρέπει να απολαύη της εμπιστοσύνης της Βουλής». Την ίδια διάταξη επανέλαβε και το Σύνταγμα της 11ης Σεπτεμβρίου 1925/ 22ης Σεπτεμβρίου 1926 και τέλος καθιέρωσε και ρύθμισε την αρχή της δεδηλωμένης το Σύνταγμα της 3ης Ιουνίου 1927⁶⁰.

Ως προς τις διακρίσεις της Αρχής της Δεδηλωμένης, θα λέγαμε πως η πρώτη μορφή δεδηλωμένης η οποία εμφανίσθηκε αρχικά στα ελληνικά συντάγματα, ήταν ατελής και συγκεκριμένα η Αρχή της 28ης Δεδηλωμένης. Η Αρχή αυτή αναφερόταν σε κυβέρνηση δεδηλωμένης πλειοψηφίας στο

⁵⁹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδ. Παπαζήση

⁶⁰ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

κοινοβούλιο με σκοπό να ορισθεί κυβέρνηση πλειοψηφίας.

Απαγορευόταν ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας αν δεν σχηματιζόταν κοινοβούλιο, όμως ήταν δυνατός ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας.

Σύμφωνα με αυτή τη ατελή αρχή ρυθμιζόταν η εφαρμογή της δεδηλωμένης αν υπήρχε φυσικά πλειοψηφία. Σε ότι αφορούσε το διορισμό κυβέρνησης μειοψηφίας η αρχή αυτή ήταν αντίθετη και ήταν αποδεκτή μόνο αν δεν είχε σχηματισθεί πλειοψηφία στο κοινοβούλιο.

Έτσι ο ανώτατος άρχοντας είχε το δικαίωμα ν αναδείξει Υπουργικό Συμβούλιο σύμφωνα με τη βούλησή του. Όλη αυτή η διαδικασία είχε το τέλος μιας μορφής κατανομής εξουσίας σε ανώτατο άρχοντα και Βουλή. Από το 1875, άρχισε να εφαρμόζεται η ατελής αρχή δεδηλωμένης κι ορίσθηκε με δυο κανόνες, «Πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος (ή συνασπισμού), που διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών». «Οι υπουργοί προτείνονται από τον πρωθυπουργό και διορίζονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας».

Οι μερικότερες αυτές αρχές δεν απαγορεύουν τον διορισμό κυβέρνησης μειοψηφίας, με αποτέλεσμα αυτός να θεωρείται συνταγματικά νόμιμος, εφόσον δεν υπάρχει πλειοψηφία, απαραίτητη προϋπόθεση για το διορισμό κυβέρνησης πλειοψηφίας.

Το άρθρο 37 τέλος, ορίζει ότι από τη στιγμή που στο κοινοβούλιο δε υπάρχει πλειοψηφία τότε πρέπει να δοθεί διερευνητική εντολή αναγκαστικά στο αρχηγό της πλειοψηφίας. Αν υπάρξει και άλλη αποτυχία τότε ο Πρόεδρος αναλαμβάνει τη αρμοδιότητα. Ο ίδιος θα πρέπει να «...να διορίσει πρωθυπουργόν, μετά γνώμην του Συμβουλίου της Δημοκρατίας, μέλος ή μη της Βουλής, δυνάμενον κατά την κρίσιν του να τύχει ψήφου εμπιστοσύνης της Βουλής»⁶¹.

⁶¹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

Η Αρχή αυτή αντίθετα από την ατελή Αρχή Δεδηλωμένης απαγόρευε σε κάθε περίπτωση το διορισμό Κυβέρνησης Μειοψηφίας. Από τη στιγμή που υπήρχε δεδηλωμένη μειοψηφία στο Κοινοβούλιο, η κυβέρνηση πλειοψηφίας ήταν αυτή που θα επικρατούσε. Σε αντίθετη περίπτωση, η αρχή της δεδηλωμένης υποχρεωτικά αναφερόταν σε σχηματισμό κυβέρνησης μέσα από διερευνητικές επιστολές⁶².

Σε ενδεχόμενη αποτυχία, το Σύνταγμα όριζε σύγκληση αρχηγών κομμάτων και προκήρυξη εκλογών. Η αρχή αυτή απέκτησε καθολικό περιεχόμενο. Τέλος αναφέρεται η Αρχή Δεδηλωμένης σύμφωνα με τη οποία μπορεί η κοινοβουλευτική μειοψηφία να υπάρχει αλλά η αναγκαστική θέληση σχηματισμού κυβέρνησης πλειοψηφίας απουσιάζει⁶³.

Οι λόγοι για κάτι τέτοιο ήταν δυο. Αρχικά αναφέρεται η ανάδειξη στη λήξη εκλογών δεδηλωμένης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας για σχηματισμό κυβέρνησης και η απουσία εμπιστοσύνης δεδηλωμένης. Η Οιονεί Δεδηλωμένη στην πραγματικότητα όμως δεν είναι Δεδηλωμένη, εφόσον δεν συνδυάζει το οντολογικό με το βουλευτικό στοιχείο⁶⁴.

Μετά το έτος 1875 σημαντική Αρχή αποτέλεσε η Αρχή της Δεδηλωμένης αφού κατάφερε να ρυθμίσει το τρόπο ανάδειξης κυβέρνησης και τις αρμοδιότητες Αρχηγού Κράτους. Απαραίτητος ήταν ο παράγοντας πλειοψηφίας για κυβερνητικό σχηματισμό. Η συγκεκριμένη αρχή αποτέλεσε σημαντική πολιτική τομή και οδήγησε σε αλλαγή του πολιτικού τοπίου της Ελλάδας και σε ένα μακροχρόνιο κοινοβουλευτικό σύστημα. Προβληματισμούς επίσης δημιούργησε η ανάδειξη Προέδρου Δημοκρατίας

⁶² Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

⁶³ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

⁶⁴ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

από τη Βουλή.

Στο ελληνικό Σύνταγμα δε, ορίζεται η εκλογή ανώτατου πολιτειακού άρχοντα σε τρεις ψηφοφορίες από τη Βουλή.

Αν ο Αρχηγός Κράτους, δεν ήταν δυνατό να εκλεγεί ,ανακοινώνονταν εθνικές εκλογές. Τις περισσότερες φορές η αντιπολίτευση επιθυμούσε τη διενέργεια εκλογών και δεν ήταν σύμφωνη με την εκλογή προέδρου και έτσι η Βουλή διαλυόταν. Πολλές ήταν οι απόψεις κατά καιρούς γύρω από τη εκλογή Προέδρου Δημοκρατίας από το λαό αλλά και για τη αποσύνδεση προεδρικής εκλογής από τη προκήρυξη εκλογών⁶⁵.

Αρχικά λοιπόν από τη στιγμή που ο Πρόεδρος Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή, δεν έχει νομική και πολιτική νομιμοποίηση κι ο ρόλος του αναφέρεται ως ρυθμιστής πολιτεύματος. Στόχος του είναι να εξασφαλίσει τη σταθερότητα της κυβέρνησης.

Στο άρθρο 50 του Συντάγματος, αναφέρεται δε το αρνητικό τεκμήριο αρμοδιότητας έτσι ώστε η ηγεσία της πολιτείας να ασκεί τις αρμοδιότητες που αναφέρονται από το εν λόγω άρθρο. Ο Ανώτατος Άρχοντας παρουσιάζεται ανίκανος πολιτικά και καμία σχεδόν πράξη του δεν έχει ισχύ αν δε υπάρχει προσυπογραφή του Υπουργού που είναι αρμόδιος.

⁶⁵ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

3.3 Οι Αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας στα δύο συστήματα.

Αναφερόμενοι σχετικά στις αρμοδιότητες Αρχηγού Κράτους στα πολιτεύματα του Ημιπροεδρικού και Κοινοβουλευτικού συστήματος, θα λέγαμε σχετικά πως ο θεσμός του Προέδρου προέρχεται από τα μοναρχικά πολιτεύματα. Δεν είναι τυχαίο ότι ο θεσμός αυτός δημιουργήσε μια τάση αποδυνάμωσης εξουσιών κράτους και του Αρχηγού του, ο οποίος έλαβε το ρόλο του κληρονομικού άρχοντα⁶⁶.

Η τάση αυτή ωστόσο, έγινε πιο αισθητή στην Ελλάδα με τη Συνταγματική Αναθεώρηση του έτους 1986. Σε αυτή τη περίοδο συγκεκριμένα, όλες οι υπερεξουσίες του Προέδρου αφαιρέθηκαν και κυρίως ενεργοποιήθηκε η ιδιότητα παύσης της κυβέρνησης και η διάλυση Βουλής. Τα περιθώρια παρέμβασης ωστόσο του Προέδρου στη λειτουργία του πολιτεύματος, αφαιρέθηκαν από το κοινοβουλευτικό σύστημα και πλέον ο ανώτατος άρχοντας δεν αποτελούσε «αντίβαρο» στη κοινοβουλευτική πλειοψηφία⁶⁷.

Στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα και σε αντίθεση με το Ημιπροεδρικό, για να διαπιστωθεί η αναγκαιότητα άμεσης εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας, θα πρέπει να διερευνηθεί τι ισχύει στις δυτικές δημοκρατίες για τη διαδικασία ανάδειξής του. Σε χώρες όπως στη Αμερική, όπου δε επικράτησαν μοναρχίες, τα προεδρικά συστήματα αναπτύχθηκαν αντίθετα από τα κοινοβουλευτικά.

Σε ένα αμιγές Προεδρικό μοντέλο διακυβέρνησης, υφίσταται όχι μόνο αυστηρή διάκριση ανάμεσα στην νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία, αλλά

⁶⁶ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

⁶⁷ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδ. Παπαζήση

και σύμπτωση της ιδιότητας του αρχηγού του κράτους και αρχηγού της εκτελεστικής εξουσίας με εκείνης του Πρωθυπουργού. Αντίθετα, στο κοινοβουλευτικό σύστημα ο αρχηγός του κράτους και ρυθμιστής του πολιτεύματος, είναι όργανο διακριτό από τον πρωθυπουργό, που ασκεί κατά αποκλειστικότητα κυβερνητικές αρμοδιότητες.

Σε καμία περίπτωση όμως, δεν θα πρέπει να παραγνωρισθεί ότι η άμεση αυτή εκλογή του Προέδρου, θα εισάγει ένα νέο μοντέλο στο κοινοβούλιο της κάθε χώρας, αφού η εκτελεστική εξουσία θα σχετίζεται με την άμεση βούληση του λαού⁶⁸.

Η εκλογή αυτή από το λαό, συνεπάγεται και το γεγονός ότι η πολιτική δύναμη του, θα ενισχυθεί από το σημαντικό νομιμοποιητικό βάρος. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί δηλαδή ένα δίπολο εξουσιών σε Πρόεδρο και Πρωθυπουργό και ένας αντίστοιχος ανταγωνισμός. Ο ανώτατος Άρχοντας λοιπόν, αντλώντας πολιτική νομιμοποίηση απευθείας από την βούληση του εκλογικού σώματος, θα ευθύνεται απέναντι στους πολίτες και η ευθύνη του αυτή δεν μπορεί να μην συνεπάγεται την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του⁶⁹.

Χωρίς την καθιέρωση μηχανισμών εξισορρόπησης μεταξύ του Προέδρου και του Πρωθυπουργού σε ένα πολίτευμα, είναι πολύ πιθανό να δημιουργηθούν θεσμικά αδιέξοδα, εξαιτίας του γεγονότος ότι ο πρώτος από τους παραπάνω, ουσιαστικά θα είναι πανίσχυρος. Η αυστηρότητα του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει ειδική διαδικασία. Ο πυρήνας για τις μη αναθεωρητικές διατάξεις είναι «σκληρός» και σε αυτές αναφέρονται και όσες έχουν να κάνουν με τη βάση και τη μορφή πολιτεύματος ως προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Το πολίτευμα μετατρέπεται από Προεδρευόμενη σε Ημιπροεδρική

⁶⁸ *Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

⁶⁹ *Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988*

δημοκρατία λόγω της άμεσης εκλογής του Προέδρου Δημοκρατίας από το λαό και από την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του. Το ισχύον συνταγματικό καθεστώς το απαγορεύει και ο μόνος τρόπος για να υλοποιηθεί είναι μέσω συντακτικής κι όχι αναθεωρητικής Βουλής.

Έτσι ο ρυθμιστικός ρόλος του Προέδρου σε ένα Κοινοβουλευτικό Σύστημα, δεν καθιστά σκόπιμη την άμεση εκλογή του από το εκλογικό σώμα. Δεν είναι εφικτή η άμεση εκλογή του ανώτατου άρχοντα σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα, αφού το σημερινό πολίτευμα θίγεται.

Ωστόσο, η άμεση εκλογή του Προέδρου από το λαό σε περίπτωση μη επίτευξης της απαιτούμενης πλειοψηφίας για την εκλογή του μετά από την τρίτη ψηφοφορία, αποτελεί μια πρόταση που αποσυνδέει την αδυναμία αυτή από τη διάλυση της Βουλής, όμως αναδεικνύει τον Πρόεδρο σε ισχυρό παράγοντα της πολιτικής ζωής και αν συνδυαστεί με την ενίσχυση των εξουσιών του, εισάγει στοιχεία προεδρικού πολιτεύματος στο κοινοβουλευτικό σύστημα⁷⁰.

⁷⁰ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

3.4 Το ασυμβίβαστο του Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ως Αρχηγός Κράτους, κατέχει μόνο όσες αρμοδιότητες αναφέρονται από το Σύνταγμα και τους νόμους. Ως προς το ασυμβίβαστο του Προέδρου και Αρχηγού Κράτους στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα, θα λέγαμε πως σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 2 το Προεδρικό Αξίωμα είναι ασυμβίβαστο. Ο όρος αυτός ως <<νομοθέτης>> του συντάγματος, θέτει τον Πρόεδρο παράλληλα και ρυθμιστή του πολιτεύματος. Ο ίδιος έχει υποχρέωση να ασχολείται με τη εκτέλεση του προεδρικού έργου και των καθηκόντων του⁷¹.

⁷¹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

3.5 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στα δύο συστήματα.

Βασικό αντικείμενο της παρούσας ενότητας είναι να προσδιορισθεί η Συνταγματική θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας ή διαφορετικά του Αρχηγού του Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα σε αντίθεση με το Ημιπροεδρικό. Ιστορικά από τη παλαιότερη εποχή μέχρι και σήμερα, εξετάζεται μεθοδικά τόσο η γέννηση όσο και η εξέλιξη του αξιώματος αυτού. Παρατίθενται όλες οι αρμοδιότητες του και οι οποίες απορρέουν από το Σύνταγμα με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνει αντιληπτό τόσο ο ρόλος του όσο και η λειτουργική του θέση στη πολιτική.

Γίνεται αναφορά λοιπόν σε κάποιες απόψεις οι οποίες έχουν καταγραφεί γύρω από το ρόλο του. Ως συμπέρασμα αναφέρεται το γεγονός ότι ο ρόλος του είναι η ρύθμιση του πολιτεύματος και των λειτουργιών του κράτους. Αποτελεί ουσιαστικά τον ρυθμιστή του πολιτεύματος⁷².

Στην Ελλάδα, θα λέγαμε πως εμφανίσθηκε ο θεσμός αυτός με το Σύνταγμα του έτους 1924. Η Αβασίλευτη Δημοκρατία ανακηρύχθηκε έπειτα από δημοψήφισμα όπου μέχρι τότε ο αντιβασιλέας Κουντουριώτης ήταν προσωρινός πρόεδρος. Έπειτα από ανατροπή του Πάγκαλου, ο Κουντουριώτης επανήλθε στη προεδρία. Ο ρόλος του Προέδρου της Δημοκρατίας καθιερώθηκε με το Σύνταγμα του 1927 ο οποίος προοριζόταν για εκτελεστική εξουσία. Για δεύτερη φορά, εξελέγη ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας από τη Γερουσία και τη Βουλή, ο Κουντουριώτης. Παραιτείται όμως τη ίδια χρονιά λόγω του ότι ο πρόεδρος της Γερουσίας ήταν ο Ζαΐμης που τόσο η Γερουσία όσο κι η Βουλή τον είχαν εκλέξει. Το 1934 εκλέχτηκε και

⁷² Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

πάλι όπου έμεινε μέχρι το 1935. Ο θεσμός του προέδρου της Δημοκρατίας καταργήθηκε λόγω πολιτειακής μεταβολής⁷³.

Επί δικτατορίας Συνταγματαρχών, ο θεσμός επανήλθε το 1968. Το δεύτερο Σύνταγμα επί Χούντας το 1973 δίνει υπερεξουσίες στο Πρόεδρο Δημοκρατίας με περισσότερη δύναμη στο ρόλο του. Το Σύνταγμα του 1975 ρυθμίζει και πάλι το ρόλο του Προέδρου ως Αρχηγού Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα και περιορίζει τις δυνατότητές του όπως και η αναθεώρηση του Συντάγματος το έτος 1986.

Έτσι λοιπόν θα λέγαμε πως η Προεδρευόμενη Δημοκρατία με την παρουσία του Αρχηγού Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα, γεννήθηκε στη Ευρώπη, αφού η μοναρχία υποχώρησε στα περισσότερα κράτη με τη μορφή απόρροιας της ανόδου των αστικών κοινοβουλευτικών δυνάμεων. Έτσι η ιστορία οδήγησε στο να καταργηθεί ο θεσμός της κληρονομικής βασιλείας και να εμφανισθεί η αντικατάσταση από το αιρετό ανώτατο άρχοντα.

Η Προεδρευόμενη Δημοκρατία με την παρουσία του Αρχηγού Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα, εκείνη τη στιγμή δημιουργεί ένα πλαίσιο από δημοκρατικές διαδικασίες με τη συμμετοχή του λαού. Οι όποιες υπερεξουσίες στο πρόσωπο του Προέδρου, πλέον θεωρούνται κατάλοιπο μοναρχίας. Η αφαίρεση εξουσιών από το ανώτατο άρχοντα αποτελούν ιστορία του κοινοβουλευτικού συστήματος.

Το περιεχόμενο των εξουσιών του Προέδρου στη Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και ως παρουσία του Αρχηγού Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα, έχει ορισθεί από την σχετική εξέλιξη του συστήματος. Η αλλαγή της κλασσικής αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας σε σύγχρονη των μαζών, οδήγησε τις λειτουργίες του προέδρου σε συγκεκριμένες μορφές και περιεχόμενο. Έτσι δημιουργήθηκε μια διάσταση ευρύτερη σε συνταγματική ρύθμιση και συνταγματικοπολιτική

⁷³ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

πραγματικότητα. Νέοι συνταγματικοί κανόνες δημιουργήθηκαν από τη μετάβαση στη νέα κοιμματική Δημοκρατία. Η θέση του προέδρου ορίζεται από αυτούς τους κανόνες. Ο αρχηγός του κράτους πλέον δεν έχει σημαντικές αρμοδιότητες και σπουδαίο ρόλο⁷⁴.

Ο συνταγματικός ρόλος του Προέδρου με την παρουσία του Αρχηγού Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα στη σύγχρονη δημοκρατία, είναι συμβολικός και σε καμία περίπτωση δε εκτείνεται στο να ορίσει τη πολιτική του κράτους.

Μέχρι σήμερα, από το 1975 στη βουλή για το ρόλο του προέδρου έχουν εκλεγεί οι Στασινόπουλος, Τσάτσος, Καραμανλής, Σαρτζετάκης, Στεφανόπουλος, Παπούλιας. Ο Στασινόπουλος εξελέγει με πλειοψηφία με 206 ψήφους ως προσωρινός πρόεδρος. Τον διαδέχθηκε ο Τσάτσος υποστηριζόμενος από τη Νέα Δημοκρατία με 210 ψήφους. Προερχόταν από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας με 215 έδρες. Ο Κανελλόπουλος ήταν αντίπαλός του από το χώρο της Ένωσης Κέντρου. Ο Καραμανλής διαδέχθηκε το Τσάτσο αφού πρώτα είχε παραιτηθεί από πρωθυπουργός. Τρεις ψηφοφορίες πραγματοποιήθηκαν για τη εκλογή του. Αρχικά συγκέντρωσε 179 ψήφους, στη συνέχεια 181 κι τέλος 183.

Και στις τρεις περιπτώσεις, το ΠΑΣΟΚ απείχε, το ΚΚΕ ψήφισε λευκό και η Εθνική Παράταξη υπέρ του. Πιο επεισοδιακή ήταν η εκλογή του 1985. Το ΠΑΣΟΚ ξαφνικά πρότεινε τον Κο. Σαρτζετάκη. Το ίδιο συνέβηκε και με τη κατάργηση εξουσιών του Προέδρου και με τη παραίτηση Καραμανλή. Την ίδια στιγμή εμφανίσθηκαν δυο περιστατικά διαδικαστικά γύρω από τη ψήφο του προσωρινού Προέδρου δημοκρατίας και Προέδρου Βουλής κ.Αλευρά. Στη πρώτη ψηφοφορία συγκεντρώθηκαν 184 ψήφοι υπέρ Σαρτζετάκη με τη υποστήριξη του ΠΑΣΟΚ. Η Νέα Δημοκρατία απείχε. Στη δεύτερη ψηφοφορία δόθηκαν έγχρωμα ψηφοδέλτια κάτι το οποίο δημιούργησε έντονη αντίδραση της αντιπολίτευσης.

⁷⁴ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

Η ίδια είχε ένσταση για να καταργηθεί η μυστική ψηφοφορία. Ο βουλευτής της ΝΔ Καλογιάννης άρπαξε τη κάλπη και τη μετέφερε στα γραφεία του κόμματός του. Στη δεύτερη ψηφοφορία συγκέντρωσε 181 ψήφους και στη Τρίτη, 180. Το πρόβλημα που παρουσιάστηκε στη Τρίτη ψηφοφορία ήταν από τη αντιπολίτευση η οποία είχε ένσταση ως προς το δικαίωμα του προέδρου της Βουλής, Ι. Αλευρά, να συμμετέχει στη διαδικασία αυτή από τη στιγμή που ήταν προσωρινός πρόεδρος δημοκρατίας.

Τελικά η ψήφος δεν ήταν άκυρη από τη στιγμή που το Σύνταγμα δε ανέφερε κάποιο ασυμβίβαστο. Ο Κ. Καραμανλής διαδέχθηκε το Κο. Σαρτζετάκη στο αξίωμα του Προέδρου. Ο Καραμανλής κατάφερε να εκλεγεί στη Πέμπτη ψηφοφορία και η διάλυση της Βουλής ήταν ήδη πραγματικότητα⁷⁵.

Η Βουλή είχε αποτύχει να εκλέξει πρόεδρο δημοκρατίας έπειτα από τρεις ψηφοφορίες και τελικά με 153 εκλέχθηκε. Το ΠΑΣΟΚ είχε υποστηρίξει το Κο. Δεσποτόπουλο.

⁷⁵ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

3.6 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο κοινοβουλευτικό σύστημα: Ρυθμιστής του πολιτεύματος?

Το πρόσωπο του Προέδρου της Δημοκρατίας σε Κοινοβουλευτικό όπως και στο Ημιπροεδρικό Σύστημα είναι αιρετό, μονοπρόσωπο και αποτελεί ένα όργανο, μη αυτοτελές κρατικό. Στην Ελλάδα και σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ.1, εδάφιο α', ο πρόεδρος της Δημοκρατίας ή αντίστοιχα Αρχηγός Κράτους, ρυθμίζει το Σύνταγμα. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να ορίσει τη συνταγματική θέση του Προέδρου στη σύστημα του κοινοβουλίου⁷⁶.

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 30, στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα, ο Αρχηγός Κράτους είναι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος, κάτι όμως που δεν σημαίνει ότι θα ορίζει και το πολίτευμα. Είναι ήδη ρυθμισμένο από το γεγονός ότι η διάταξη του παραπάνω άρθρου αναφέρει τον όρο Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Επίσης αναφέρονται οι επιμέρους διατάξεις για τις κρατικές λειτουργίες και τα κρατικά όργανα.

Επομένως μια αρχική προσέγγιση του όρου αυτού, γίνεται με δεδομένο ότι ήδη το πολίτευμα είναι ορισμένο από το Σύνταγμα κάτι το οποίο οδηγεί στη θεώρηση ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ένα κρατικό όργανο. Το όργανο αυτό σε περίπτωση που υπάρξουν κάποιες δυσλειτουργίες στη εφαρμογή του πολιτεύματος, καλείται να ορίσει το μέτρο, το ρυθμό και τη λειτουργική ισορροπία. Ο όρος ρυθμιστής είναι χαρακτηριστικό για το πρόεδρο της Δημοκρατίας και Αρχηγό Κράτους στην Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και για πρώτη φορά, απαντά ως ένα όρο θετικού δικαίου στο Σύνταγμα του 1975.

Η σημασία του όρου Ρυθμιστής, έχει ουσιαστικά εννοιολογικό πυρήνα και είναι αμετάβλητος. Προσδίδει ένα περιεχόμενο σταθερό κι επιπλέον έχει σημασιολογική περιφέρεια σε άμεση σχέση με τις προεδρικές αρμοδιότητες. Ο πυρήνας του όρου <<ρυθμιστής>>, έχει σχέση με την ουσία του

⁷⁶ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

Κοινοβουλευτικού Συστήματος που είναι και η διαφορά από το προεδρικό σύστημα. Ο πυρήνας αυτός είναι φορτισμένος και ήδη διαθέτει ένα συνταγματικό περιεχόμενο.

Ουσιαστικά ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προεδρεύει και δεν κυβερνά. Ο πρώτος χαρακτηρισμός του ρόλου του Προέδρου της Δημοκρατίας αναφέρεται στη διακυβέρνηση και στην όποια σχέση του με τη κυβέρνηση. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν κυβερνά απλά προεδρεύει και στο σημείο αυτό διακρίνεται και διαφέρει από τον Αρχηγό Κράτους.

Ήδη στο πλαίσιο της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, έχει διαμορφωθεί ο όρος αυτός. Δίνει ακριβώς τη γενική συνταγματική θέση του ρόλου του. Ο σωστός ορισμός και η έννοια του όρου πέρα από λεκτική, απαιτεί και συστηματική ερμηνεία σε όλο το σύνολο των κανόνων δικαίου. Σύμφωνα με το άρθρο 39 παρ.1, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ρυθμίζει το πολίτευμα. Το άρθρο 82 αναφέρει το ασυμβίβαστο του Προέδρου και το καθιερώνει.

Μια ακόμα διάσταση στο ρόλο του Προέδρου της Δημοκρατίας και Αρχηγού Κράτους, είναι και η ουδετερότητα και η υπερκομματικότητά του. Ο Πρόεδρος είναι πολιτικά ουδέτερος και η θέση του είναι πάνω από πολιτικούς ανταγωνισμούς και πολιτικές δυνάμεις. Αν και ο ίδιος προέρχεται από πολιτικό πεδίο και κάποιο κόμμα, η εκλογή του δε του επιτρέπει τη πολιτική ιδιότητα. Έτσι με ένα σχετικό τρόπο, ο Πρόεδρος έχει το ρόλο του διαιτητή κι ο ίδιος είναι μακριά από τη πολιτική. Ο συνταγματικός νομοθέτης προσπαθεί να καλύψει και τη υπερκομματική ιδιότητα με υψηλή πλειοψηφία από τα 2/3 του συνόλου στις πρώτες ψηφοφορίες⁷⁷.

Επίσης ο Πρόεδρος και Αρχηγός Κράτους αναφέρεται και ως Φύλακας της Συνταγματικής Νομιμότητας, αποτελεί δε τη τρίτη ιδιότητα του όρου ρυθμιστής. Ο Πρόεδρος ως ρυθμιστής προσπαθεί να ενεργοποιήσει συνταγματικές διατάξεις και φυλάσσει το Σύνταγμα και τους νόμους. Οι

⁷⁷ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

κινήσεις του αποσκοπούν σε ενεργοποίηση, κίνηση πολιτεύματος σε πολιτικό πεδίο.

Τα δυο όργανα με τα οποία συνεργάζεται ο Αρχηγός Κράτους, είναι η Βουλή και η Κυβέρνηση.

Ο όρος ρυθμιστής του πολιτεύματος προσδιορίζει και τη συνταγματική θέση του Αρχηγού Κράτους. Οι αρμοδιότητές του ορίζονται από το Σύνταγμα και τις σχετικές διατάξεις του. Παρ' όλα αυτά δεν είναι υποχρεωτικό ο σημασιολογικός πυρήνας να συμφωνεί με τη άσκηση κάποιων αρμοδιοτήτων του σε ότι έχει να κάνει με τη σημασιολογική περιφέρεια του όρου. Σε αυτή αναφέρονται κάποιες πιο μικρές αρμοδιότητες που έχουν να κάνουν με το αξίωμά του.⁷⁸ Πάντα είναι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος και η διάταξη του άρθρου 30 παρ 1 αναφέρει ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είχε πολλές εξουσίες οι οποίες καταργήθηκαν με τη αναθεώρηση του 1986⁷⁹.

Στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα, παραμένει σύμφωνα με το Σύνταγμα, εκείνος που ρυθμίζει το πολίτευμα. Σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ.1, οι αρμοδιότητές του ασκούνται σύμφωνα με τις συνταγματικές διατάξεις για τις μικρότερες εξουσίες και αρμοδιότητες. Ασκούνται μέσα στο συνταγματικό κλίμα που ο κανόνας θέτει και φυσικά προεδρεύει αλλά δεν κυβερνά. Η υπερκομματική του θέση αποτελεί τον προστάτη της συνταγματικής νομιμότητας. Για να γίνει όμως αντιληπτός ο τρόπος του χαρακτηρισμού του ως ρυθμιστή πολιτεύματος, πρέπει να γίνει αναφορά στις αρμοδιότητές του κι στη ανάλυσή τους.

⁷⁸ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

⁷⁹ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, *“Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”*, εκδ. Παπαζήση

3.7 Το Κοινοβουλευτικό Σύστημα στην Ελλάδα: Σκέψεις σχετικές με τον χαρακτηρισμό του Προέδρου της Δημοκρατίας ως ρυθμιστή του Πολιτεύματος.

Ο Α. Παπανδρέου αναφέρει ότι ο ρόλος του Προέδρου και ως Αρχηγού Κράτους, πρέπει να είναι <<ρυθμιστικός>> στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα της χώρας. Ωστόσο, αναφέρει και τη λέξη <<εγγυητής>>. Ερωτάται, είναι όμως πράγματι ρυθμιστής, ο Αρχηγός Κράτους στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα;

Στη σημείο αυτό βέβαια κάνει μια διάκριση στη ρύθμιση η οποία συνδέεται μ' ένα αυτοματισμό και σε κανόνες θεσμικούς για τη χρήση εξουσίας. Πολύ πιθανό να εισέρχεται σε μια κατηγορία δεύτερη σύμφωνα με τη οποία ο Πρόεδρος είναι σε θέση να έχει ένα δημιουργικό πολιτικό ρόλο με τη έννοια να λύνει κάποια πολιτικά θέματα με αποφασιστική σημασία.

Το Σύνταγμα κάποιες φορές δεν τα προβλέπει. Έτσι υπάρχει ένας πρόεδρος που δεν είναι μόνο ρυθμιστής. Ο Μαγκάκης αναφέρει δε, ότι ο όρος ρυθμιστής είναι ο πιο κατάλληλος ορισμός για τη πολιτική και νομική ζωή της χώρας⁸⁰.

Ως <<ρυθμιστής>>, ονομάζει όποιον μπορεί και θέτει σε κίνηση του μηχανισμούς που προβλέπονται από το Σύνταγμα και το Πολίτευμα και είναι σε θέση να βρίσκει λύσεις για πολιτικά ζητήματα.⁸¹ Ο <<εγγυητής>> είναι ένας χαρακτηρισμός που αναφέρεται σε όποιον έχει εξουσίες και μπορεί να εγγυηθεί τη σωστή λειτουργία.

Ο Αριστόβουλος Μάνεσης ορίζει το όρο του ρυθμιστή πολιτεύματος με την έννοια με την οποία αναφέρεται στο άρθρο 30 του Συντάγματος. Ο ίδιος

⁸⁰ Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875)*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

⁸¹ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

διαμεσολαβεί σε κυβέρνηση σε βουλή και σε λαό για τη σωστή λειτουργία του πολιτεύματος. Από τη στιγμή που στη σημερινή εποχή οι σχέσεις πολιτικών κομμάτων και κρατικών οργάνων διαπλέκονται, ο Πρόεδρος δίνει έμφαση στην εναρμόνιση σχέσεων πλειοψηφίας και μειοψηφίας.

Έτσι λοιπόν ο Αρχηγός Κράτους και ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο Κοινοβουλευτικό Σύστημα, δεν αναφέρεται μόνο στο σύνολο των αρμοδιοτήτων του. Είναι πολλά παραπάνω. Είναι όπως προαναφέρθηκε, ο Αρχηγός του Κράτους και αποτελεί το σύμβολο ενότητάς του. Είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα, ο ρυθμιστής του πολιτεύματος. Έχει το ρόλο «διαιτητή» για τη σωστή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.

Οι αρμοδιότητές του ορίζονται από το Σύνταγμα και αφορούν όλο το πλαίσιο της πολιτικής ζωής. Έτσι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ως Αρχηγός του Κράτους, είναι φορέας και παρεμβαίνει στη πολιτική ζωή του τόπου. Σε τελική ανάλυση, ρυθμίζει και αποκαθιστά τα όποια προβλήματα παρουσιάζονται στη πολιτική σκηνή.

3.8 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο κοινοβουλευτικό σύστημα - Βασικές Αρμοδιότητες σύμφωνα με το Σύνταγμα.

Μέσα από τις ρυθμιστικές αρμοδιότητες σχετικά, δίνεται η έννοια του ως ρυθμιστής του πολιτεύματος στο Συνταγματικό Δίκαιο. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι εκείνος που ρυθμίζει το Πολίτευμα. Σύμφωνα με την αναθεώρηση του 1986, οι εξουσίες του ορίσθηκαν και με εκείνη του 2001 επιβεβαιώθηκαν.

Από το άρθρο 50 του Συντάγματος, αναφέρεται ρητά και συγκεκριμένα πως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έχει αρμοδιότητες παρά από εκείνες που του αποδίδουν οι νόμοι και το Σύνταγμα. Το άρθρο 35 αναφέρει ότι καμία πράξη του Προέδρου δεν εκτελείται και δε ισχύει αν δεν υπάρχει η προσυπογραφή του αρμόδιου υπουργού. Φυσικά υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις οι οποίες αναφέρονται στη παρ 2 του ίδιου άρθρου. Αυτές είναι οι εξής⁸²:

- ▶ Διορισμός πρωθυπουργού
- ▶ Ανάθεση διερευνητικής εντολής για σχηματισμό κυβέρνησης
- ▶ Διάλυση Βουλής σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος αν δε προσυπογράψει ο πρωθυπουργός ή το Υπουργικό Συμβούλιο
- ▶ Αναπομπή νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου που έχει ψηφισθεί από τη Βουλή
- ▶ Διορισμός προσωπικού υπηρεσιών της Προεδρίας Δημοκρατίας

Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας και ως Αρχηγός του Κράτους στο Κοινοβουλευτικό και Ημιπροεδρικό Σύστημα, σύμφωνα με το

⁸² Δημητρόπουλος Α. Γ., *Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988*

Σύνταγμα είναι οι εξής⁸³

- ➔ Διεθνής παραστάτης, υπογραφή διεθνών συνθηκών. Ο ίδιος είναι εκπρόσωπος της χώρας, κηρύσσει πόλεμο, συνομολογεί συνθήκες ειρήνης. Διαπράττει οικονομικές συνεργασίες και συμμετοχές σε διεθνείς οργανισμούς. Ο ίδιος τις ανακοινώνει στη Βουλή από τη στιγμή που η ασφάλεια του κράτους το απαιτεί. Αποτελεί μια τυπική κρατική αρμοδιότητα η οποία ασκείται από τη κυβέρνηση. Χορηγεί διαπιστευτήρια γράμματα σε διπλωματικούς αντιπροσώπους της Ελλάδας, προς τις ξένες χώρες και παράλληλα δέχεται διαπιστευτήρια από ξένους αντιπροσώπους
- ➔ Διορισμός Πρωθυπουργού και Κυβέρνησης. Ο ίδιος διορίζει το Πρωθυπουργό έπειτα από πρότασή του όπως και τα υπόλοιπα μέλη και τους υφυπουργούς. Ο Αρχηγός του Κόμματος διορίζεται πρωθυπουργός έπειτα από πλειοψηφία στη Βουλή.
- ➔ Ανάθεση διερευνητικής επιστολής. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει η δυνατότητα αυτοδύναμης Κυβέρνησης, ο Πρόεδρος Δημοκρατίας παρέχει διερευνητική εντολή στο αρχηγό κόμματος με τη πλειοψηφία και δίνει εντολή στο αρχηγό του δεύτερου και τρίτου κόμματος. Η κάθε εντολή αυτή ισχύει για τρεις ημέρες. Σε περίπτωση που δεν έχουν αποτέλεσμα, ο Πρόεδρος καλεί τους αρχηγούς των κομμάτων και αφού η δημιουργία κυβέρνησης είναι γεγονός, θα δημιουργήσει κυβέρνηση από όλα τα κόμματα της Βουλής για τη διενέργεια εκλογών. Αν αποτύχει θα αναθέσει στο Πρόεδρο Ελεγκτικού Συνεδρίου τον σχηματισμό κυβέρνησης. Η πρόταση εκλογής γίνεται σε τρεις ημέρες από εκείνη όπου ο πρόεδρος της βουλής ανακοινώνει στο Πρόεδρο της Δημοκρατίας τη δύναμη των κομμάτων.
- ➔ Παύση κυβέρνησης. Μπορεί και απαλλάσσει από τα καθήκοντα της την

⁸³ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

εκάστοτε κυβέρνηση αν παραιτηθεί. Σε περίπτωση που ο πρωθυπουργός παραιτηθεί ή δεν μπορεί για λόγους υγείας να ασκήσει τα καθήκοντά του ορίζεται πρωθυπουργός από το Πρόεδρο, δηλαδή όποιον η κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος προτείνει.

- ➔ Σύγκληση βουλής, αναστολή εργασιών. Συγκαλεί τη Βουλή μια φορά το χρόνο έκτακτα αν ο ίδιος το κρίνει απαραίτητο. Ο ίδιος ή μέσω πρωθυπουργού κηρύσσει τη έναρξη ή τη λήξη των εργασιών της βουλής. Μπορεί μόνο μια φορά να αναστείλει τις εργασίες της βουλής και η αναστολή αυτή δε μπορεί να διαρκέσει πάνω από τριάντα ημέρες.
- ➔ Διάλυση βουλής. Μπορεί να διαλύσει τη βουλή αν:
 - ✓ Δεν τελεσφορήσουν όλες οι διερευνητικές εντολές και ο σχηματισμός κυβέρνησης είναι γεγονός.
 - ✓ Έχουν παραιτηθεί ή καταψηφισθεί δυο κυβερνήσεις και δεν υπάρχει κυβερνητική σταθερότητα.
- ➔ Ανανέωση λαϊκής εντολής για τη αντιμετώπιση εθνικού θέματος σημαντικού.
- ➔ Έκδοση και δημοσίευση νόμων και διαταγμάτων. Ο ίδιος μπορεί να εκδόσει και να δημοσιεύσει νόμους που έχουν ψηφισθεί από τη βουλή σε ένα μήνα από τη ψήφισή τους. Έτσι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί μέσα σε μια προθεσμία να αναπέμψει νομοσχέδιο που έχει ψηφισθεί από τη βουλή και να εκδώσει και τους λόγους αναπομπής. Μπορεί και εκδίδει διατάγματα για τη εκτέλεση νόμων .
- ➔ Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου. Μόνο σε έκτακτες περιπτώσεις μπορεί να εκδόσει πράξεις έπειτα από πρόταση του υπουργικού συμβουλίου, με νομοθετικό περιεχόμενο.

- Προκήρυξη δημοψηφίσματος. Εκδίδει διάταγμα-δημοψήφισμα που αφορά σημαντικό εθνικό θέμα, έπειτα από απόλυτη πλειοψηφία όλων των βουλευτών.
- Διαγγέλματα. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις απευθύνει στο λαό διαγγέλματα και με τη σύμφωνη γνώμη του πρωθυπουργού.
- Αρχηγός ενόπλων δυνάμεων. Είναι συμβολικός αρχηγός τους, ήτοι η κυβέρνηση ασκεί τη διοίκησή τους.
- Χάρη και αμνηστία. Έπειτα από πρόταση του υπουργού δικαιοσύνης μπορεί να δίνει ή να μετατρέπει ή και να μετριάξει τις ποινές των δικαστηρίων ή και να αίρει νόμιμες συνέπειες ποινών ,με τη γνώμη του συμβουλίου το οποίο συγκροτείται με τη πλειοψηφία δικαστών.
- Κατάσταση πολιορκίας. Κηρύσσει τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας, σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή απειλής της εθνικής ασφάλειας της χώρας. Η βουλή πρέπει να απουσιάζει ή να είναι αδύναμη.
- Διορίζει και παύει τους δημόσιους υπαλλήλους.
- Απονέμει παράσημα⁸⁴ .

⁸⁴ Χρυσόγονος Κ. Χ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.*

3.9 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας σε μια ευρύτερη διεθνή προσέγγιση τόσο σε κοινοβουλευτικό όσο και σε ημιπροεδρικό σύστημα.

Το γαλλικό Σύνταγμα του 1958 σύμφωνα με το άρθρο 5 αναφέρει ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι εκείνος που επαγρυπνεί για να τηρηθεί το Σύνταγμα και προσπαθεί με το ρόλο του να είναι ο διαιτητής για τη κανονική λειτουργία των εξουσιών. Αντίστοιχα, στο ισπανικό Σύνταγμα του 1970 ορίζεται ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας αποτελεί τον Αρχηγό Κράτους και αποτελεί σύμβολο ενότητας και διάρκειας του πολιτεύματος. Έχει ουσιαστικά το ρόλο του διαιτητή.

Επίσης, το πορτογαλικό Σύνταγμα του 1976/1982/1989 στο άρθρο 124, αναφέρει ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας εκπροσωπεί τη Πορτογαλική Δημοκρατία και είναι εκείνος που θα εγγυηθεί για τη εθνική ασφάλεια του κράτους και τη σωστή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών

Στην ελληνική γραμματεία του Συνταγματικού Δικαίου ο ρυθμιστής αυτός ήταν ήδη γνωστός όπως αναφέρει το Σύνταγμα του 1975. Ο Σβώλος ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε το όρο αυτόν. Στη συνέχεια αναφέρονται οι Σγουρίστας και Δασκαλάκης. Πρέπει όμως να αναφερθεί ότι αυτός ο όρος έγινε πλέον πάγιος και μετά από τη καταγραφή του στο άρθρο 30 του Συντάγματος⁸⁵.

⁸⁵ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

✓ **Συμπεράσματα.**

Η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας αποτελεί και το επισφράγισμα των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Μέσω της εργασίας επιχείρησα να ικανοποιήσω την ανάγκη μας για προσφορά των γνώσεων σχετικά με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στα πλαίσια δύο διαφορετικών συστημάτων τόσο του Κοινοβουλευτικού όσο και του Ημιπροεδρικού. Έχοντας ολοκληρώσει κάποιος την ανάγνωσή της μπορεί να κατανοήσει το πόσο σημαντικό ρόλο κατέχει σε μια κοινωνία ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είτε υπάρχει Κοινοβουλευτικό είτε υπάρχει Ημιπροεδρικό σύστημα στη χώρα.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν έπειτα από τη μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας είναι ότι οι δυνατότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας στο Ημιπροεδρικό και στο Κοινοβουλευτικό σύστημα συνδέονται άμεσα με το δικαίωμα της Λαϊκής /Νομοθετικής πρωτοβουλίας των Πολιτών στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου θα μπορούσε βάση στοιχείων να υποστηρίξει κάποιος πως αυτή πηγάζει από τη Συνθήκη για τη θέσπιση του Συντάγματος το 2004 καθώς μετέπειτα και από τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Συνοπτικά, η κυβέρνηση εξαρτάται από το κοινοβούλιο, άρα τόσο η πλειοψηφία όσο και η κοινοβουλευτική μειοψηφία έχουν σημαντικό ρόλο όπως και ο έλεγχος του βίου της κυβέρνησης από τη μειοψηφία.

Να σημειωθεί πως το κοινοβουλευτικό σύστημα κατοχυρώνεται από το άρθρο 1 παρ. 1 Συντ ως μια θεμελιώδης συνταγματική που δεν αναθεωρείται. Σε αντίθεση με τη διάκριση εξουσιών, το σύστημα αυτό δεν είναι ένα αγαθό κάποιας θεωρητικής σύλληψης καθώς δημιουργήθηκε σταδιακά με την πάροδο του χρόνου.

Ένας βασικός τύπος της Προεδρικής δημοκρατίας είναι ουσιαστικά το Ημιπροεδρικό σύστημα όπου ο Πρόεδρος και ο Πρωθυπουργός ενός έθνους, υπάρχουν μέσα σ' αυτό το σύστημα. Στο Ημιπροεδρικό Σύστημα, η νομοθετική εξουσία ασκείται από το κοινοβούλιο και η εκτελεστική μοιράζεται στο Πρόεδρο και Πρωθυπουργό της χώρας⁸⁶.

⁸⁶ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

Όσον αφορά στο τρόπο λειτουργίας και τις διαφορές του Κράτους σε Ημιπροεδρικό και σε Κοινοβουλευτικό σύστημα, θα λέγαμε πως σε όλους είναι κατανοητό ότι ο καθένας οφείλει να αγωνίζεται για τις ιδέες ώστε το κοινοβουλευτικό σύστημα μιας χώρας, να μπορεί να αξιολογηθεί σωστά και ως εκ τούτου να οριοθετηθούν και εφαρμοσθούν με τον πλέον ορθό τρόπο, τα χαρακτηριστικά ενός Ημιπροεδρικού ή Κοινοβουλευτικού Συστήματος⁸⁷.

Ταυτόχρονα, το περιεχόμενο των εξουσιών του Προέδρου στη Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και ως παρουσία του Αρχηγού του Κράτους σε Κοινοβουλευτικό Σύστημα, έχει ορισθεί από την σχετική εξέλιξη του συστήματος. Η αλλαγή της κλασσικής αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας σε σύγχρονη των μαζών, οδήγησε τις λειτουργίες του προέδρου σε συγκεκριμένες μορφές και περιεχόμενο.

Καταλήγουμε λοιπόν πως οι σχετικές συνθήκες και πολιτικές της Ένωσης στο Ευρωσύνταγμα ως προς τη Λαϊκή /Νομοθετική Πρωτοβουλία των πολιτών των Κρατών της Κοινότητας, είτε εφαρμόζονται στο Κοινοβουλευτικό είτε στο Ημιπροεδρικό σύστημα, με τα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα που εμφανίζουν, αρθρορίζονται και παρουσιάζονται ως εξής⁸⁸.

- Σημαντική βελτίωση του οικονομικού συντονισμού των διαφόρων κρατών μελών τα οποία έχουν αναγνωρίσει και υιοθετήσει το ευρώ καθώς και του ρόλου της Ευρωζώνης .
- Εξάλειψη της σχετικής Ευρωπαϊκής διάρθρωσης σε πυλώνες, όπου ο δεύτερος πυλώνας σε κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας καθώς και ο τρίτος σε τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικές υποθέσεις όπου μέχρι σήμερα διέπονταν από τη διακυβερνητική μέθοδο, εφεξής κοινοτικοποιούνται.
- Σημαντική ενίσχυση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας μέσω της θέσπισης ενός υπουργού

⁸⁷ Μαυριάς Κ. Γ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

⁸⁸ Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

Εξωτερικών της Ένωσης και μια σταδιακή χάραξη μιας ενιαίας και κοινής αμυντικής πολιτικής ,χάρη βέβαια στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Οργανισμού Εξοπλισμού, Έρευνας και Στρατιωτικών Δυνατοτήτων .

- Σημαντική εφαρμογή ενός πραγματικού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χάρη ουσιαστικά στην πρόβλεψη της εφαρμογής των διαφόρων κοινών πολιτικών ασύλου, της μετανάστευσης αλλά και ελέγχου των εξωτερικών συνόρων καθώς και στον ευαίσθητο τομέα της δικαστικής και της αστυνομικής συνεργασίας χάρη στην διαμορφωθείσα ανάπτυξη των δράσεων της Europol και της Eurojust αλλά και στην πορεία προς μια Ευρωπαϊκή Εισαγγελία αντίστοιχα.

Προκειμένου όμως να μπορέσει να τεθεί σε ισχύ η συνθήκη που είχε ως στόχο τη θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης, έπρεπε να υπάρξει επικύρωση από όλα τα σχετικά κράτη μέλη και με βάση τους ισχύοντες συνταγματικούς κανόνες τους, δηλαδή μέσω της συγκεκριμένης επικύρωσης από το κοινοβούλιο ή μέσω δημοψηφίσματος στις χώρες της Ένωσης, κάτι το οποίο μετουσιώνει σε πράξη τη νομοθετική /λαϊκή βούληση των Ευρωπαίων πολιτών⁸⁹.

Κλείνοντας την εργασία μου, θα ήθελα να τονίσω πως ο ρόλος του Προέδρου της Δημοκρατίας για μια χώρα είναι πολυδιάστατος και με μεγάλο μέρος ευθύνης για τα πεπραγμένα, όποιο και να είναι το σύστημα (Κοινοβουλευτικό – Ημιπροεδρικό). Ωστόσο, για ένα δημοκρατικό πολίτευμα ο πιο σημαντικός τίτλος- θώκος δεν είναι του Προέδρου της Δημοκρατίας, του πρωθυπουργού, αλλά αυτός του πολίτη. Πάντοτε οι πολίτες θα είναι αυτοί που θα αποφασίζουν το είδος της χώρας που θα είναι στο μέλλον, τα ιδανικά και οι αξίες που θα αντικατοπτριστούν σε πρόσωπα όπως του Προέδρου της Δημοκρατίας.

⁸⁹ *Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004*

5. Βιβλιογραφία

-Έντυπη Βιβλιογραφία:

Μαυριάς Κ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Πέμπτη Έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2014

Τσάτσος Δ. Θ., Συνταγματικό Δίκαιο, Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας, Τόμος Β', Έκδοση Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993

Χρυσόγονος Κ. Χ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

Σταυρόπουλος Β., 2008, “Η Ανάλυση των Ομοσπονδιακών Κρατών – Η Περίπτωση της Ελβετίας”, Εκδόσεις Σταμούλη

Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, 18/06/2008

Βενιζέλος Ε. Β., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1991

Δημητρόπουλος Α. Γ., Η γένεση του κοινοβουλευτικού συστήματος και η ανάδειξη της κυβέρνησης: Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η ανάδειξη της κυβέρνησης στην Ελλάδα (1844 – 1875), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1988

Σπυρόπουλος Φ. Κ., Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006

Δημητρόπουλος Α. Γ., Η δομή και λειτουργία της σύγχρονης δημοκρατίας, Αθήνα, 1977

Παπαδημητρίου, Γ., 2007, “Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, εκδ. Παπαζήση

Δημητρόπουλος Α. Γ., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004

Ράικος Α.Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος Ι, 4^η Έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Ράικος Α.Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εισαγωγή - Οργανωτικό Μέρος, Τεύχος Β', Τόμος Α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990.

-Αγγλική Βιβλιογραφία

Geer, M., 2009, Constitutionality in California, USA, Pittsburg University

Belammy, R., Paper for the CIDEL Workshop, "Constitution-making and Democratic Legitimacy in the EU", London, 2006

Amnesty International Assessment of EU Human Rights Policy, January 2004, Recommendations to the EU Presidencies

Klos, S., 2008, Constitution Law in USA – Case Analysis of California, Pittsburg University

Patten, C., 2000, Complementarity in the Human Rights Arena, "Human Rights Journal", vol.21, 2006

Mikulas D., February 2007, University of Berlin, The Debate on the European Constitution

Morondo, D., 2007, "Europe and Human Rights" University of Urbino, Italy